دورة هفتم – سال اول
۱۳۸۳-۱۳۸۴
تاریخ چاپ: ۱۳۸۳/۱۰/۸

شماره ترتیب چاپ: ۵۹۷
شماره سابقه چاپ: ـــــ
شماره دفتر ثبت: ۳۱۳

اظهارنظر کارشناسي درباره طرح:

«نحوه تأسیس و اداره صندوق‌هاي قرض‌الحسنه»

(نظرات کارشناسان، نهادها و مؤسسات)

کد موضوعي: ۱۹۰
شماره مسلسل: ۷۳۱۸
فروردین ماه ۱۳۸٤

دفتر: مطالعات اقتصادي
مطالعات حقوقي

فهرست مطالب

چکیده ۲
مقدمه ۳
طرح «نحوه تأسیس و اداره صندوق‌های قرض‌الحسنه» ۵
پیشنهادهای ارائه شده توسط کارشناسان و سازمان‌ها درخصوص طرح «نحوه تأسیس و اداره صندوق‌های قرض‌الحسنه» ۹
الف) بنیاد خیریه الزهرا ۹
ب) مؤسسه پس‌انداز و قرض‌الحسنه انصارالمجاهدین ۱۶
ج) مرکز تحقیقات دانشگاه امام صادق (ع) ۱۶
د) مؤسسه پس‌انداز و قرض‌الحسنه مهرورزان جوان ۱۷
هـ) صندوق قرض‌الحسنه پرستاری امام جواد (ع) ۱۸
و) دادستانی کل کشور ۲۱
ز) مؤسسه پس‌انداز و قرض‌الحسنه بسیجیان ۲۵
ح) دفتر مطالعات حقوقی مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی ۲۹
ط) دفتر مطالعات اقتصادی ۳۳
جمع‌بندی ۳۴
پیوست ۳۵

اظهارنظر کارشناسي درباره طرح:
«نحوه تأسيس و اداره صندوق‌هاي قرض‌الحسنه»
(نظرات کارشناسان، نهادها و مؤسسات)

چکیده

صندوق‌های قرض‌الحسنه معمولاً براساس پاک‌ترین انگیزه ایجاد می‌شوند ولی نبود بانک‌های خصوصی در یک فضای رقابتی و خلأ آموزش‌های تخصصی بانکی، عملکرد بطئی و بی‌تفاوت دیوان‌سالاری دولتی و نیز تمکین نکردن به ظرافت‌های مدیریت بانکی، زمینه مناسبی را برای فعالیت غیرقانونی و شبه اعتباری این صندوق‌ها فراهم می‌کند. این در حالی است که هم سپرده‌گذار و هم گیرنده تسهیلات با توافق ضمنی، تحول تدریجی صندوق را به یک مؤسسه نامشخص اعتباری، تسریع می‌کنند.

چنین تحولی برخلاف برخی نظریه‌های عجولانه، از لحاظ ذاتی حرکت مثبتی است. ولی نبود و ناکافی بودن شرایط رقابتی، انعطاف‌ناپذیری مقررات و نبود تخصص‌های نظارت‌کننده و حسابرسی مستقل، امکانات بالقوه این صندوق‌ها را محدود کرده که این امر می‌تواند به انحراف کارایی نیروهای صندوق بیانجامد.

با نگاهی عمیق به آسیب‌شناختی این صندوق‌ها، می‌توان گفت که ناقص بودن بازار رقابتی، برای معدود واحدهایی که وارد بازار شده‌اند، ایجاد رانت می‌کند. در این حال عدم تکافوی کارمزد برای صندوق‌های قرض‌الحسنه، به خصوص صندوق‌هایی که از حمایت خاصی برخوردار نیستند، پس از یک انبساط اعتباری تصادفی، صندوق‌ها را ناچار به بهره‌برداری از رانتی می‌کند که بازار غیر رقابتی آن را ایجاد کرده است. ولی از یک طرف طعم فریبنده رانت و از طرف دیگر کفایت نکردن مقررات ممکن است مجدداً موجب تشدید بدهی شود و صندوق را با ورشکستگی کامل مواجه کند. در این راستا مجلس محترم شورای اسلامی در دوره هفتم به اهمیت موضوع پی برده و با توجه به مسأله فقدان قانونمندی‌های لازم برای فعالیت صندوق‌های قرض‌الحسنه‌ای که با اهداف خیریه و انگیزه‌های غیرانتفاعی تأسیس شده و خواهند شد و با هدف پیشگیری از تداوم سوء استفاده از محبوبیت و اعتبار مردمی این صندوق‌ها، طرح «نحوه تأسیس و اداره صندوق‌های قرض‌الحسنه» را با قید یک فوریت و در قالب ۲۰ ماده طراحی کرده است و به نظر می‌رسد اجرای کامل مواد طرح مربوطه، مشکلات و معضلات عنوان شده در بالا را برطرف نماید.

مقدمه

رسول خدا (ص) می‌فرمایند:

«هر کس به برادر مؤمنش قرض دهد، به ازای هر درهم آن، به وزن کوه‌های احد، رضوی و طورسینا، حسنات در ترازوی اعمال وی نهاده می‌شود و اگر پس از فرا رسیدن مهلت با او مدارا کند، از پل صراط بدون رسیدگی به حساب، چون برق سریع و درخشنده می‌گذرد و هیچ عذابی نمی‌بیند. و هر کس که برادر مسلمانش از او یاری طلبد، اما او قرض ندهد، هنگامی که پروردگار نیکان را پاداش می‌دهد، بهشت را بر او حرام می‌سازد».[۱]

جنگ بین‌المللی اول و دوم، نیروهای سلطه‌گر خارجی در خاورمیانه و به ویژه در ایران را تضعیف کرد و از این‌رو امکان مقاومت مردمی در برابر سلطه نظامی و اقتصادی دولت‌های استعماری، فرصتی را فراهم کرد تا زمینه برای تأسیس و شکل‌گیری بانکداری بومی در سطح خرد و کلان به نحوی که نیازهای معیشتی را در چارچوب هنجارهای ملی و اسلامی پاسخ دهد، فراهم شود.

مقابله با نظام بانکداری غربی، پس از هجوم استعماری غرب و گسترش عملیات بانک‌های خارجی در کشورهای اسلامی بر اثر مقابله مردم، بازرگانان و علما به تدریج باعث شد تا بانک‌های خارجی جای خود را به بانک‌های ملی سپردند و زمینه برای ایجاد مؤسسات مالی و بانک‌های اسلامی فراهم شد. در نامه سیدجمال‌الدین اسدآبادی در رابطه با عملکرد بانک‌های خارجی در ایران به میرزای شیرازی ـ مرجع شیعیان ـ چنین آمده است: «بانک و تو چه دانی بانک چیست؟ بانک عبارت است از دادن زمان ملت یک جا به دست دشمنان اسلام و سلطنت و آقایی کفار بر آن‌ها»[۲]. این نامه برای مخالفت با تأسیس بانک خارجی است که با حمایت انگلستان و با عنوان بانک شاهنشاهی در ایران به وجود آمد. بانک شاهی موفق شد امتیاز نشر اسکناس را در ایران تحصیل کند (ماده (۳) امتیاز نام)، ولی بلافاصله اعتراض و مقابله علما و مردم، به صورت‌های مختلف، متوجه اهداف بانکی انگلستان شد. علما و مردم ابتدا با تحریم کالاهای انگلیسی و سپس تضعیف میعان پولی در راستای خنثی کردن عملیات بانک عمل کردند. طبق بررسی‌های تاریخی، صرافان سنتی و مردم با جمع‌آوری اسکناس‌های بانک شاهی و ارائه ناگهانی آن برای تبدیل به پول فلزی که در آن زمان نقره بود، موجب تضعیف موقعیت بانک می‌شدند. این امر، به تدریج اعتماد عمومی نسبت به اسکناس‌های بانک را سلب کرد و بانک در وضع ورشکستگی قرار گرفت. شوشتر، یکی از اتباع امریکایی که در آن سال‌ها خزانه‌دار ایران بود، می‌نویسد: «روزانه بیست‌هزار تومان اسکناس در نزد بانک به قران نقره تبدیل می‌شد» با توجه به محدودیت معاملات در آن روز، این حجم تبدیل، بسیار بیش‌تر از حد انتظار در وضع طبیعی است.[۳]

اگرچه فکر تأسیس بانک ایرانی و اسلامی از آرزوهای صدر مشروطیت بوده است، اما عملاً

---

1. وسایل الشیعه، شیخ حر عاملی، ج ۱۳، ص ۸۸، ح۵.
2. فصلنامه بانک صادرات ایران، زمستان ۱۳۸۳، شماره ۳۱، ص ۲۱.
3. **همان** منبع، ص ۲۸.

مقابله مردم با بانک‌های خارجی، مجلس را در سال ۱۲۸۵ ناگزیر کرد تا در زمانی که دولت قصد استقراض از خارج را داشت، طرح نوع بانک ملی را ارائه کند.[۱]

اگرچه نمی‌توان تاریخ مشخصی برای آغاز سنت حسنه قرض‌الحسنه یا قرض بدون بهره در ایران تعیین کرد، لکن به نظر می‌رسد تأسیس «صندوق سرمایه‌گذاری اثنی‌عشری» در سال‌های ۱۳۱۷ هجری شمسی (۱۹۳۷ میلادی)، اولین حرکت در این زمینه باشد. این صندوق به همت محمد حشمتی مولایی و به معاونت جعفر همت‌نیا براساس طرح مرحوم آیت‌الله شاه‌آبادی تشکیل شد. این صندوق با دریافت سپرده‌های مشارکتی و تخصیص به سرمایه‌گذاری با این شرط که بتواند بخشی از ذخیره اضافی آن را در شرایط اضطراری به‌طور موقت در اختیار گیرندگان واقعی قرض‌الحسنه قرار دهد، تشکیل شد.[۲] بعد از آن به تدریج نهادهای مذهبی اقدام به تأسیس صندوقی‌هایی کردند که در نهایت منجر به تشکیل صندوق‌های قرض‌الحسنه به صورت سنتی و بیش‌تر به شکل محلی و طایفه‌ای شد. با پیشرفت زمان و گسترش جوامع، رفتار قرض‌الحسنه نیز توسعه کمی و کیفی پیدا کرد. به تدریج در کنار قرض‌های فردی، قرض‌الحسنهٔ خانوادگی، صنفی و صندوق‌ها و مؤسسه‌های قرض‌الحسنه عمومی شکل گرفت که وجوه مازاد بر نیاز افراد خیر را در اختیار نیازمندان قرار دادند و به این وسیله، مشکلات زیادی از طبقه پایین و متوسط جامعه را حل کردند.

صندوق‌های قرض‌الحسنه که با هدف خیرخواهانه و با شیوه‌های کاملاً اسلامی شروع به فعالیت کرده بودند، رفته رفته به دلایل مختلفی از جهت اهداف و شیوه‌ها خدشه‌دار شده‌اند و برخی از آن‌ها از مسیر اولیه منحرف شده و نگرانی‌های جدی به وجود آورده‌اند و این وضعیت موضع‌گیری‌های متفاوتی را در پی داشته است. برخی با بهانه کردن این انحرافات و تخلفات با اصل قرض‌الحسنه و صندوق‌ها مخالفت می‌کنند و برخی با سیاسی نشان دادن برخوردها و کم اهمیت و موردی شمردن تخلفات در صدد دفاع غیرمنطقی از همه صندوق‌ها هستند که این گزارش به دور از افراط و تفریط و با کارشناسی دقیق نظرات کارشناسان و سازمان‌های مختلف را جمع‌آوری و تهیه کرده است که عبارتند از:

الف) بنیاد خیریه الزهرا،

ب) مؤسسه پس‌انداز و قرض‌الحسنه انصارالمجاهدین،

ج) مرکز تحقیقات دانشگاه امام صادق (ع)،

د) مؤسسه پس‌انداز و قرض‌الحسنه انصارالمجاهدین،

هـ) صندوق قرض‌الحسنه پرستاری امام جواد (ع)،

و) دادستانی کل کشور،

ز) مؤسسه پس‌انداز و قرض‌الحسنه بسیجیان،

ح) دفتر مطالعات حقوقی مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی،

ط) دفتر مطالعات اقتصادی مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی.

---

1. حشمتی، حسین، بانک در اسلام، دانشنامه جهان اسلام، تهران ۱۳۷۴، ص ۴۸.

2. **همان** منبع، ص ۲۱.

طرح «نحوه تأسیس و اداره صندوق‌هاي قرض‌الحسنه»[1]

ماده (۱)

صندوق قرض‌الحسنه که از این پس «صندوق» نامیده می‌شود، مؤسسه‌ای است غیرانتفاعی از نوع مؤسسات مذکور در بند «ب» ماده (۲) آیین‌نامه اصلاحی ثبت تشکیلات و مؤسسات غیرتجاری مصوب ۱۲۳۷/۵/۵ که در چارچوب این قانون و اساسنامه خود فعالیت می‌کند و صرفاً به امر دریافت و پرداخت قرض‌الحسنه مبادرت می‌نماید.

ماده (۲)

بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران پس از بررسی و تأیید و احراز شرایط اساسنامه صندوق قرض‌الحسنه متقاضی، با قوانین مصوب، نسبت به صدور مجوز فعالیت مؤسسه اقدام خواهد نمود.

ماده (۳)

ثبت صندوق قرض‌الحسنه در اداره ثبت شرکت‌ها منوط به صدور مجوز بانک مرکزی و رعایت ضوابط و مقررات مربوطه می‌باشد. ضوابط و شرایط مربوط به متقاضیان تأسیس صندوق قرض‌الحسنه و مدیران آن‌ها با پیشنهاد شورای پول و اعتبار به تصویب هیأت وزیران خواهد رسید.

ماده (۴)

هر مؤسسه‌ای که به تشخیص بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران به عملیات دریافت و پرداخت قرض‌الحسنه فعالیت داشته باشد و در اداره ثبت شرکت‌ها ثبت شده باشد مشمول این مصوبه بوده و مکلف است در نام خود عبارت «صندوق قرض‌الحسنه» را بیاورد.

تبصره- صندوق‌های قرض‌الحسنه محدود که میان جمع‌های تعریف شده دوستان، همکاران، فامیل و ... تشکیل می‌شود، از شمول این قانون مستثنا هستند. صندوق‌های قرض‌الحسنه‌ای نیز که فعالیت و شعب خود را گسترش می‌دهند نیز از حوزه شمول این قانون خارج می‌شوند.

محدوده و تعریف ویژگی‌های حداقلی و حداکثری فعالیت‌های صندوق‌های قرض‌الحسنه مشمول این قانون را آیین‌نامه‌ای که شورای پول و اعتبار پیشنهاد می‌کند و به تصویب هیأت وزیران می‌رسد، مشخص خواهد کرد.

ماده (۵)

ارکان صندوق عبارتند از: مؤسس یا هیأت مؤسس، هیأت امنا، هیأت مدیره و مدیر عامل، بازرس یا بازرسان. شرایط و نحوه انتخاب ارکان به ترتیب مندرج در اساسنامه صندوق خواهد بود. مگر در مواردی که در این قانون ترتیب دیگری مقرر شده باشد.

---

1. این طرح توسط طراحان در مجلس شورای اسلامی در دور هفتم ارائه شده است.

ماده (۶)

نحوه انتخاب هیأت امنا، هیأت مدیره، مدیر عامل، بازرس و مسئولیت آن‌ها در مؤسسه توسط مؤسس یا هیأت مؤسس تعیین می‌شود. هیأت مدیره در مقابل هیأت امنا و سایر اشخاص دارای مسئولیت خواهند بود.

ماده (۷)

منابع مالی صندوق از محل‌های زیر قابل تأمین می‌باشد:

الف) آورده مؤسس یا هیأت مؤسس

این منابع به‌صورت آورده نقدی یا غیرنقدی است و در هر حال تا قبل از انحلال و تصفیه کامل امور صندوق اعم از بازپرداخت سپرده‌ها و ایفای تعهدات آن قابل استرداد نمی‌باشد.

ب) هدایا و کمک‌های نقدی و غیرنقدی اشخاص حقیقی و حقوقی: این منابع جزو دارایی‌های صندوق محسوب می‌گردد و صندوق در قبال دریافت آن‌ها هیچ‌گونه تعهدی بر استرداد یا اعطای امتیاز و امثال آن ندارد.

ج) موقوفات، وصایا، محبوسات، خیرات و مبرات که توسط اشخاص خیر به منظور مصرف در چارچوب وظایف صندوق در اختیار آن قرار می‌گیرد.

د) وجوه اداره شده: این وجوه توسط اشخاص برای اعطای قرض‌الحسنه به افراد معرفی شده توسط آن‌ها براساس قرارداد در اختیار صندوق قرار می‌گیرد. بازپرداخت این وجوه منحصراً از محل اقساط وصولی آن می‌باشد.

هـ) وجوه دریافتی از اشخاص تحت عنوان سپرده قرض‌الحسنه پس‌انداز.

و) سود سپرده‌های احتیاطی صندوق که به موجب ماده (۱۰) این قانون به دست می‌آید.

ز) سایر منابع که با تأیید بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران قابل تأمین می‌باشد.

ماده (۸)

صندوق قرض‌الحسنه مجاز به قبول سپرده‌های قرض‌الحسنه پس‌انداز و اعطای وام قرض‌الحسنه، به قرار ذیل است:

الف) صندوق به متقاضای قرارداد قرض، متعهد است عندالمطالبه وجوه سپرده‌گذاران را پرداخت کند.

ب) هر نوع برداشت از حساب سپرده پس‌انداز تنها با مراجعه شخصی صاحب سپرده یا وکیل قانونی وی امکان‌پذیر است.

تبصره ـ صندوق می‌تواند برای سپرده‌گذاران موثق و معتبر سپرده‌های پس‌انداز ویژه‌ای افتتاح کند که سپرده‌گذاران بتوانند علاوه بر مراجعه شخصی، از طریق حواله از موجودی خود برداشت کنند.

لازم به تصریح است که این حواله احکام چک را ندارد و باید این مطلب روی اوراق حواله ثبت گردد.

ج) صندوق، منابع حاصل از سپرده‌ها را پس از کسر ذخایر احتیاطی، به متقاضیان تسهیلات، وام قرض‌الحسنه می‌دهد.

د) صندوق نمی‌تواند اعطای وام را مشروط به مسدود کردن سپرده کند اما می‌تواند به هر متقاضی متناسب با عملکرد حساب و توانایی صندوق وام قرض‌الحسنه پرداخت کند.

ماده (۹)

صندوق قرض‌الحسنه می‌تواند برای تشویق سپرده‌گذاران امتیازهایی چون اعطای جوایز غیرثابت نقدی و جنسی، تخفیف از کارمزد خدمات و حق تقدم در استفاده از تسهیلات قرض‌الحسنه، برای سپرده‌ها اعلام نماید؛ لکن هیچ یک از این امتیازها نباید حالت شرط از طرف سپرده‌گذار و تعهد از طرف صندوق باشد بلکه باید ماهیت وعده داشته باشد که به تناسب عملکرد حساب سپرده‌گذار و وضعیت مالی صندوق اعطا می‌شود.

ماده (۱۰)

صندوق قرض‌الحسنه باید ۲ درصد از سپرده‌ها را به‌عنوان ذخایر احتیاطی نزد خود یا در حساب بانکی نگهداری کند که مرجع تعیین نرخ مربوطه شورای پول و اعتبار می‌باشد.

تبصره «۱»ـ صندوق می‌تواند بخشی از ذخایر احتیاطی را به‌صورت سپرده‌های سرمایه‌گذاری نزد بانک‌ها نگهداری کند تا از محل سود آن‌ها بخشی از هزینه عملیاتی خود را تأمین کند. در این صورت باید به تناسب کارمزد خود را کاهش دهد.

تبصره «۲»ـ حداکثر میزان قرض‌الحسنه، حداکثر مدت بازپرداخت، حداکثر نرخ کارمزد وام‌های قرض‌الحسنه، درصد ذخیره احتیاطی و ترکیب نگهداری آن را شورای پول و اعتبار تعیین می‌کند.

ماده (۱۱)

صندوق قرض‌الحسنه می‌تواند در صورت پیش‌بینی در اساسنامه با اجازه بانک مرکزی، به افتتاح شعبه، نمایندگی و باجه اقدام نماید.

ماده (۱۲)

صندوق‌های قرض‌الحسنه نمی‌توانند از محل سپرده سپرده‌گذاران خود به خرید دارایی‌های منقول و غیرمنقول و سهام شرکت‌ها مبادرت نمایند.

ماده (۱۳)

بانک مرکزی بر عملیات جاری صندوق‌های قرض‌الحسنه نظارت خواهد کرد.

ماده (۱۴)

صندوق‌های قرض‌الحسنه موظفند کلیه صورت‌های مالی خود را طبق خواست بانک مرکزی تنظیم نمایند و در هر زمان که بانک مرکزی بخواهد، ارائه دهند و در مواقع لزوم اطلاعات و امکانات لازم را در اختیار بازرسان بانک مرکزی قرار دهند.

ماده (۱۵)

بانک مرکزی در صورت مشاهده تخلف، بعد از سه بار تذکر کتبی، از طریق قضایی اقدام می‌کند.

ماده (۱۶)

چنان‌چه هیأت مدیره صندوق قرض‌الحسنه نسبت به تصمیم بانک مرکزی اعتراض داشته باشند به دادگاه شکایت می‌کنند.

ماده (۱۷)

در صورت تعطیلی صندوق، هیأت امنای صندوق متضامناً مسئولیت تصفیه حساب سپرده‌گذاران را برعهده خواهند داشت. بانک مرکزی نیز باید بر نحوه تصفیه حساب مربوطه نظارت داشته باشد.

ماده (۱۸)

انحلال صندوق پس از تصویب هیأت مدیره و هیأت امنا باید به تأیید بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران برسد. در صورت انحلال صندوق، براساس آیین‌نامه اصلاحی ثبت تشکیلات و مؤسسات غیرتجاری مصوب ۱۳۳۷/۵/۵ عمل خواهد شد. وظایف مجمع عمومی مقرر در آیین‌نامه مذکور به عهده هیأت امناست.

ماده (۱۹)

پس از تصفیه امور صندوق، منابع مالی مازاد و سایر اموال صندوق مطابق اساسنامه و نظر اشخاص موضوع بند «ج» ماده (۷) این مقررات و در صورت عدم پیش‌بینی در اختیار ولی فقیه قرار می‌گیرد.

ماده (۲۰)

صندوق‌های قرض‌الحسنه موجود حداکثر شش ماه پس از ابلاغ این قانون فرصت دارند تا نسبت به تطبیق وضعیت خود با ضوابط جدید و اخذ مجوز براساس این قانون اقدام نمایند.

پیشنهادهاي ارائه شده توسط کارشناسان و سازمان‌ها درخصوص طـرح «نحـوه تأسیس و اداره صندوق‌هاي قرض‌الحسنه»

الف) بنیاد خیریه الزهرا

(من ذا الذی یقرض الله قرضاً حسناً فیضاعفه له اضعافا کثیرة و الله یقبض و یبصط و الیه ترجعـون).
سوره بقره، آیه ۲۴۴

کیست به خدا قرضی نیکو دهد تا خدا آن را برای او چندین و چند برابر کند؟ و خداست که تنگ می‌گیرد و گشایش می‌دهد و همه به سوی او بازگردانده می‌شوید.

اصول و ضوابط حاکم بر طرح پیشنهادي

مفاهیم قرض‌الحسنه

۱. تعریف

قرض‌الحسنه سنتی است الهی و نبوی که به منظور رفع نیاز نیازمنـدان صـورت مـی‌گیـرد و دارای برکات گوناگون برای اقشار جامعه اسلامی اسـت؛ از جملـه: تقویـت سـخاوت در قلـوب متمکنـان و تحقق فضایل اخلاقی و ارتقای معنوی آنان، به سبب رفع نیاز از واجدان شرایط.

۲. اهداف

الف) تخلّق به اخلاق الهی،
ب) بسترسازی برای تقویت باورهای دینی،
ج) پوشش نیازهای واجدان شرایط در تمامی ابعاد مادّی و معنوی،
د) ایجاد جامعه‌ای مورد پسند امام زمان (عج).

۳. موضوع

تجلی احسان و انفاق در راه خدا براساس بینش اخلاقی در شخص قرض‌دهنـده و رفـع نیـاز قـرض گیرنده.

۴. برخي از برکات قرض‌الحسنه

الف) رشد فضایل اخلاقی و ریشه‌کن کردن رذایل از فرد و جامعه،
ب) بیداری وجدان کار و آماده‌سازی قبول مسئولیت‌ها در فرد نیازمند،
ج) رفع نیازهای مادی و معنوی نیازمندان،
د) جذب برکات الهی،
هـ) ایجاد پیوند عاطفی و ایمانی بین اقشار مختلف مردم از طریق مشکل‌گشایی و اظهار همدردی به طور عملی.

۵. مجریان

همه انسان‌های مؤمن و معتقدی که در مسیر اهل بیت اطهار از ویژگی‌هایی همانند پرکاری، کم خرجی و بی‌توقعی برخوردارند و در حد توان، از وقت و آبرو و کلیه نعمت‌های الهی که در اختیار دارند هزینه می‌کنند.

۶. تشکیلات

مجموعه‌ای است که بر مبنای تقوا و احسان بنا می‌شود و هدف اصلی آن تقویت فضیلت‌های اخلاقی انسان‌ها و هدف فرعی آن جذب کمک‌های مالی از وکیلان خداوند برای حل مشکل شهریاران بهشت است با استفاده از امکانات پیشرفته روز دنیا همراه با پشتوانه‌های علمی و تخصصی از طریق اشخاص حقیقی و حقوقی.

۷. جایگاه قانونی

مؤسسه‌ای غیرتجاری و غیرانتقاعی بر مبنای قوانین مربوط.

۸. نظارت

۱. توسط شورای‌عالی صندوق‌های قرض‌الحسنه و به هنگام ضرورت، مساعدت نیروی انتظامی و قوه قضاییه.

۲. توسط مردم با آگاهی دادن از طریق وسایل ارتباط جمعی و استفاده از گزارش‌های مردمی و غیره.

۹. موارد مصرف

صرفاً رفع نیازهای ضروری و شرعی غیرتوسعه، از افراد واجد شرایط با حفظ اولویت‌های موضوعی و شأنی افراد.

۱۰. اصول حاکم بر فعالیت صندوق‌های قرض‌الحسنه

- بدون منت و اذیت باشد.
- از اموال خوب و حلال باشد.
- با نیت و قصد تقرب الی الله باشد.
- بدون نفع و سود مالی باشد.
- بدون هیچ پیش شرط برای متقاضی (وام گیرنده) باشد.
- متولی مردمی و مستقل داشته باشد.
- جایگاه اخلاقی آن حفظ گردد.

اگر هر یک از اصول یاد شده فوق توسط صندوقی حذف شود، دیگر فعالیت آن صندوق مصداق قرض‌الحسنه نیست و باید تحت عنوان یکی از عقود اسلامی تعریف گردد و به عنوان مؤسسات اعتباری مطرح شود، در غیر این صورت کاری عبث و حرام است.

طرح پیشنهادي ضوابط تأسیس و فعالیت صندوق‌هاي قرض‌الحسنه

مقدمه

به منظور بسط و تحکیم سنن الهی و نبوی، و لزوم مشارکت در انجام امور خیر و عام‌المنفعه و به منظور سامان بخشیدن به فعالیت صندوق قرض‌الحسنه و تحقق مفاهیم صحیح قرض‌الحسنه و جلوگیری از هرگونه فعالیت متخلفان یا افراد بی‌اطلاع از مفاهیم قرض‌الحسنه که با سوء استفاده از این عنوان مقدس، در پی انجام مقاصد مادی و نامشروع خود هستند، مقررات زیر وضع می‌گردد:

ماده (۱)

برای سامان دادن به صندوق قرض‌الحسنه و فعالیت آن‌ها و نظارت بر آن فعالیت‌ها، شورایی تحت عنوان شورای عالی صندوق قرض‌الحسنه با وظایف زیر تشکیل می‌شود:

ـ تدوین اصول کلی اساسنامه صندوق‌ها و نیز آیین‌نامه‌ها و ضوابط فعالیت صندوق‌ها و مقررات پرداخت قرض‌الحسنه،

ـ تدوین ضوابط و شرایط مربوط به متقاضیان تأسیس صندوق،

ـ بررسی صلاحیت متقاضیان تأسیس صندوق،

ـ دفاع از کیان صندوق‌ها،

ـ توجیه و آموزش متقاضیان تأسیس صندوق،

ـ معرفی واجدان شرایط تأسیس صندوق به نیروی انتظامی،

ـ نظارت مستمر بر فعالیت صندوق‌ها،

ـ بازرسی از صندوق‌های فعال،

ـ رسیدگی به شکایات وارده از صندوق‌ها،

ـ معرفی صندوق‌های متخلف به مراجع ذی‌ربط،

ـ اعلام تعطیلی صندوق متخلف پس از صدور حکم قضایی یا انحلال آن از سوی مؤسسان و ابلاغ آن در صورت صلاحدید، به مراکز مربوطه و مردم.

تبصره «۱»ـ شورا برای انجام فعالیت‌های خود می‌تواند دبیرخانه دائمی تأسیس نماید.

تبصره «۲»ـ بازوی اجرایی شورای عالی صندوق‌های قرض‌الحسنه، نیروی انتظامی، قوه قضاییه و مردم هستند.

ماده (۲)

شورای عالی صندوق‌های قرض‌الحسنه متشکل از افرادی است که دارای ویژگی‌های زیر باشند:

ـ ایمان لازم، همت والا، اخلاص، اطلاع از مسائل قرض‌الحسنه، داشتن حداقل ده سال سابقه کار در صندوق‌های قرض‌الحسنه، خوش نامی، پرکاری، بی‌توقعی، تمکن فکری، زمانی و مالی و نداشتن سوء پیشنیه،

ـ هفت نفر از پیش‌کسوتان و متعهدان صندوق‌ها که ضوابط فوق را دارا باشند و توسط مراجع

عظام، صلحا و علمای مشهور و افراد موثق مورد تأیید قرار گیرند، به عنوان اعضای شورای عالی صندوق‌های قرض‌الحسنه، معرفی می‌گردند.

تبصره «۱»ـ سمت شورا منوط به تأیید نیروی انتظامی خواهد بود.

تبصره «۲»ـ به جهت ارتباط با جریان امور، یک نفر از شورای پول و اعتبار، یک نفر نماینده مجلس شورای اسلامی و یک نفر نماینده قوه قضاییه می‌تواند در جلسات شورای صندوق‌های قرض‌الحسنه شرکت نماید.

ماده (۳)

صندوق قرض‌الحسنه که از این پس **صندوق** نامیده می‌شود؛ مؤسسه‌ای است غیرتجاری، غیرانتفاعی، مردمی و ماهیتاً اخلاقی، که از سوی اشخاص حقیقی و حقوقی و براساس قوانین و مقررات مؤسسات غیرتجاری مندرج در این قانون، به فعالیت می‌پردازد.

ماده (۴)

وظایف صندوق منحصراً دریافت و پرداخت قرض‌الحسنه است، و انجام هرگونه فعالیت بانکی و تجاری تحت عنوان هرگونه از عقود اسلامی از سوی صندوق ممنوع است.

ماده (۵)

هر مؤسسه‌ای با هر عنوان طبق ارکان یاد شده در کلیات، که به عملیات دریافت و پرداخت قرض‌الحسنه اشتغال داشته باشد مشمول این مقررات بوده و مکلف است در نام از عنوان صندوق قرض‌الحسنه استفاده نماید. تشخیص نوع فعالیت و عملیات مؤسسات مذکور به عهده شورای عالی صندوق قرض‌الحسنه، نیروی انتظامی، قوه قضاییه و مردم طبق مقررات این لایحه است.

ماده (۶)

تأسیس صندوق، نیازمند معرفی شورای عالی صندوق قرض‌الحسنه و اخذ مجوز از نیروی انتظامی و سپس مراجعه به ثبت شرکت‌ها جهت ثبت صندوق می‌باشد.

ماده (۷)

اهداف فعالیت صندوق‌ها به شرح ذیل است:

ـ احیای سنت الهی قرض‌الحسنه و توسعه و گسترش آن،

ـ تشویق و ترغیب افراد نیکوکار و عاملین خیر،

ـ انجام خدمات عام‌المنفعه، نشر و ترویج تعالیم عالیه و فرهنگ اصیل اسلامی و به ویژه مسائل نظری و کاربردی قرض‌الحسنه،

ـ کمک به تأمین نیازها و بهبود بخشیدن به زندگی محرومان جامعه،

ـ مبارزه با رباخواری از طریق اعطای وام‌های بدون بهره و کارمزد از محل منابع مالی و وجوه ذخیره شده توسط افراد نیکو کار که به صورت قرض‌الحسنه یا هدایا و کمک در اختیار صندوق قرار می‌گیرد.

ماده (۸)

ارکان صندوق عبارتند از: هیأت امنا، هیأت مدیره، مدیر عامل، بازرس یا بازرسان، شرایط و نحوه انتخاب و انتصاب ارکان، به ترتیب مندرج در اساسنامه تأیید شده از طرف نیروی انتظامی و شورای عالی صندوق‌های قرض‌الحسنه می‌باشد.

تبصره- هیأت امنای صندوق، بالاترین مرجع تصمیم‌گیری در مورد اداره صندوق بوده و اعضای آن در مقابل بدهی‌های صندوق، مسئولیت تضامنی خواهند داشت.

ماده (۹)

منابع مالي صندوق

۱. آورده‌های مؤسس یا هیأت مؤسس تحت عنوان **سرمایه** که به صورت نقدی یا غیرنقدی (منقول یا غیرمنقول) در اختیار صندوق قرار می‌گیرد و در هیچ حال قابل استرداد نمی‌باشد.

۲. دریافت وام یا اعتبار بدون بهره و کارمزد، از منابع مالی داخلی و خارجی اعم از اشخاص حقیقی و حقوقی با رعایت موازین شرعی و ضوابط قانونی،

۳. افتتاح حساب‌های پس‌انداز و سپرده ثابت یا هرگونه حساب بدون بهره،

۴. هدایا و عطایا، موقوفات، هبه، سهام شرکت‌ها، نذورات، ثلث ماترک اعم از منقول و غیرمنقول و سایر کمک‌های دریافتی از اشخاص حقیقی و حقوقی به منظور تأمین هزینه‌های صندوق،

۵. منابع دیگری که به حفظ حلیت، به ارکان یاد شده صندوق نیز لطمه نزند با تأیید شورای عالی صندوق‌های قرض‌الحسنه بلامانع است.

تبصره «۱»- صندوق موظف است حداقل ۱۰ درصد از سپرده‌ها را به عنوان ذخایر احتیاطی، نزد یکی از صندوق‌های قرض‌الحسنه یا موسسات اعتباری یا بانک‌ها نگهداری کند.

تبصره «۲»- تغییر در درصد ذخیره احتیاطی و طریق نگهداری آن توسط هیأت امنای هر صندوق پیشنهاد و پس از تأیید آن توسط شورای عالی صندوق‌های قرض‌الحسنه انجام می‌گیرد.

ماده (۱۰)

فعالیت‌هاي صندوق

۱. اعطای وام قرض‌الحسنه و وام‌های بدون بهره و کارمزد به اشخاص حقیقی و حقوقی با رعایت موازین شرعی و قانونی.

۲. انجام فعالیت‌ها و اقدامات شرعی و قانونی در جهت نشر و ترویج فرهنگ قرض‌الحسنه به ویژه مسائل نظری و شناساندن این سنت الهی و ایجاد عوامل خیر از طریق فعالیت‌های تبلیغی با استفاده

رسانه‌ها و وسایل ارتباط جمعی و اقدام به چاپ و نشر بروشور، جزوه، نشریه و مجله اعم از هفته‌نامه، ماهنامه، فصلنامه و سالنامه و هرگونه کتب و جزوات با هر شیوه ممکن و مؤثر به زبان فارسی و غیره.

ماده (۱۱)

صندوق حق پرداخت سود و وام‌های پلکانی (جدولی) و برگزاری قرعه‌کشی همانند مؤسسات اعتباری را ندارد.

تبصره- صندوق می‌تواند پس از تأمین هزینه جوایز، خارج از منابع مالی صندوق جهت تشویق عوامل خیر اقدام به قرعه‌کشی از سپرده‌گذاران نموده و جوایزی نیز به آن‌ها اهداء نماید. بدیهی است که جوایز معنوی مانند زیارت عتبات عالیات، مشاهد مقدسه و ... در اولویت خواهد بود.

ماده (۱۲)

صندوق نمی‌تواند از محل سپرده‌های مردم، اقدام به خرید دارایی‌های منقول و غیرمنقول نماید.

تبصره - چنان‌چه بانیان خیری جهت تهیه امکانات ضروری و مورد نیاز صندوق اعم از منقول و غیرمنقول پیش قدم شوند، در این مورد صندوق با حفظ سیاست‌های پرداخت وام قرض‌الحسنه تحت عنوان وام امور عام‌المنفعه می‌تواند به شخص یا اشخاص، معادل اهدای اموال منقول و غیرمنقول وام پرداخت نماید.

ماده (۱۳)

با توجه به عبادی بودن قرض‌الحسنه و ضرورت حفظ تقدس و پاکی صندوق‌ها، مسئولان صندوق‌ها موظفند در صورت احراز فساد اخلاقی و اقتصادی سپرده‌گذاران یا نامشروع بودن وجوه سپرده شده نسبت به بازگرداندن وجوه شخص موردنظر اقدام فوری نموده و او را از فهرست سپرده‌گذاران حذف نمایند.

ماده (۱۴)

صندوق موظف است صورت‌ها و دفاتر مالی خود را طبق ضوابط حسابداری تنظیم نماید. صورت‌های مالی تنظیم شده توسط صندوق در پایان هر دوره مالی باید به تصویب هیأت امنا برسد و در صورت تقاضای هیأت امنا یا هیأت مدیره یا بازرسان یا مدیرعامل یا شکایات مردمی، باید با دستور شورای عالی صندوق‌های قرض‌الحسنه، توسط یک مؤسسه حسابرسی معتبر مورد حسابرسی قرار گیرد.

تبصره- ضوابط حسابرسی مالی صندوق‌ها تابع دستورالعملی خواهد بود که شورای‌عالی صندوق‌های قرض‌الحسنه ابلاغ خواهد نمود.

ماده (۱۵)

صندوق‌های قرض‌الحسنه مجاز به تأسیس شعبه نمی‌باشند.

تبصره «۱»ـ فعالیت اشخاص تحت عنوان هیأت امناء و هیأت مدیره در صندوق‌های متعدد بلامانع است.

تبصره «۲»ـ هیأت امنای صندوق در صورتی که تا مدت سه سال تعهد تأمین و تضمین هزینه‌های جاری و خرید امکانات منقول و غیرمنقول صندوق و شعبه جدید را بنمایند، پس از تأیید شورای عالی صندوق‌های قرض‌الحسنه و اخذ مجوز از نیروی انتظامی مجاز به تأسیس شعبه می‌باشند.

ماده (۱۶)

صندوق‌های قرض‌الحسنه جهت هماهنگی و همکاری متقابل و سیاست‌های پولی واحد می‌توانند به تأسیس یک صندوق قرض‌الحسنه مرکزی یا معرفی یک صندوق به این عنوان، تحت نظارت شورای عالی صندوق‌ها اقدام نمایند.

ماده (۱۷)

شورای عالی صندوق‌های قرض‌الحسنه در صورت مشاهده تخلف، پس از سه بار تذکر کتبی، نسبت به معرفی صندوق متخلف به نیروی انتظامی و قوه قضاییه، جهت تحول یا تحویل یا ابطال مجوز آن اقدام می‌نماید.

ماده (۱۸)

چنان‌چه هیأت مدیره هر صندوق نسبت به گزارش شورای عالی صندوق‌های قرض‌الحسنه اعتراض داشته باشد می‌تواند به مراجع قضایی مراجعه نماید.

ماده (۱۹)

صندوق مکلف است اطلاعات مورد نیاز شورای عالی صندوق‌های قرض‌الحسنه را در هر زمان که شورا مطالبه کند ارائه کند و با بازرسان شورا همکاری لازم را انجام دهد.

ماده (۲۰)

انحلال و تسویه صندوق پس از تصویب هیأت مدیره و هیأت امنا، باید به تأیید شورای عالی صندوق‌ها برسد و پس از تأیید، تحویل منابع مالی و وسایل و اموال صندوق مطابق اساسنامه انجام خواهد پذیرفت و در صورت عدم پیش‌بینی یا اختلاف هیأت امنا به یکی از مجتهدان و در صورت اختلاف‌نظر در اختیار ولی فقیه قرار می‌گیرد.

ماده (۲۱)

صندوق‌های موجود موظفند ظرف مدت .....از تاریخ ابلاغ این مقررات نسبت به تطبیق

وضعیت خود با مقررات جدید اقدام نمایند.

این لایحه در یک خطبه و دو اصل و یک مقدمه و بیست و یک ماده و دوازده تبصره و ده صفحه تنظیم شده و پس از تصویب مجلس شورای اسلامی و تأیید شورای نگهبان قانون اساسی، لازم‌الاجرا خواهد بود.

ب) مؤسسه پس‌انداز و قرض‌الحسنه انصارالمجاهدین

با احترام پیشنهادهای اصلاحی ذیل در ارتباط با طرح «نحوه تأسیس و اداره صندوق‌های قرض‌الحسنه» تقدیم می‌گردد.

۱. صندوق‌های قرض‌الحسنه زنجیره‌ای وابسته به کارکنان نیروهای مسلح و دولت که از قبل تأسیس شده و در حال فعالیت هستند از این طرح مستثنا شوند.

– صندوق‌های موصوف در بند «۱» مجاز باشند در چارچوب اساسنامه تبلیغات رسانه‌ای داشته باشند.

– دریافت اعتبار و تسهیلات از سیستم بانکی و اشخاص حقیقی و حقوقی،

– ایجاد شعبه در سراسر کشور و ایجاد نقدینگی و شعبه در خارج از کشور،

– سرمایه‌گذاری بخشی از نقدینگی در غالب بورس و سهام و ... ،

– خرید دارایی‌های ثابت برای استفاده متعارف از جمله مکان شعب به منظور بهره‌برداری در راستای وظایف ذاتی صندوق،

۲. سرمایه اولیه برای تأسیس صندوق حداقل پانصد میلیون ریال تعیین گردد که باید توسط مؤسسین تأمین شود.

۳. صندوق‌های قرض‌الحسنه برای پرداخت وام مجاز به افتتاح حساب حق عضویت برای مشتریان باشند.

ج) مرکز تحقیقات دانشگاه امام صادق (ع)

احتراماً، نظرات اصلاحی گروه نظام مالی اسلامی مرکز تحقیقات دانشگاه، به شرح زیر تقدیم می‌گردد:

۱. در طرح نحوه تأسیس و اداره صندوق‌های قرض‌الحسنه، بانک مرکزی مرجع صدور مجوز و نظارت بر قرض‌الحسنه‌ها می‌باشد. از آن‌جا که بانک مرکزی بر فعالیت‌های بانک‌ها نظارت دارد و به عبارتی بانک بانک‌هاست و از طرفی صندوق‌های قرض‌الحسنه رقیب جدی بانک‌ها محسوب می‌شود، بنابراین صدور مجوز و نظارت بر فعالیت قرض‌الحسنه‌ها مغایر با وظیفه اصلی بانک مرکزی است و با اهداف بانک مرکزی در بخش بانکداری در تضاد است. پیشنهاد می‌گردد شورای پول و اعتبار مرجع صدور مجوز و نظارت بر صندوق‌های قرض‌الحسنه باشد.

۲. در ماده (۱۳)، پیشنهاد می‌شود جمله زیر اضافه شود:

«نظارت بر عملیات جاری صندوق‌های قرض‌الحسنه به موجب آیین‌نامه‌ای خواهد بود که به پیشنهاد بانک مرکزی و به تصویب شورای پول و اعتبار می‌رسد».

اعلام وصول موجب امتنان است.

د) مؤسسه پس‌انداز و قرض‌الحسنه مهرورزان جوان

احتراماً درخصوص طرح ساماندهی صندوق‌ها و مؤسسات قرض‌الحسنه با توجه به آشنایی با پیشینه صندوق‌ها و سوابق اجرایی در این‌گونه مؤسسات نکات قابل تأمل و بحث و مشاوره در جلسات کارشناسی به استحضار می‌رسد:

۱. درخصوص تبصره «د» از ماده (۶) مبنی بر عدم اعطای وام به صورت مسدودی به نظر می‌رسد مسدود نمودن سپرده یا بخشی از آن روشی است که در بسیاری از مؤسسات مالی و حتی بانک‌های دولتی و خصوصی به کار گرفته می‌شود و ابزار مهمی در ایجاد پشتوانه به شمار می‌رود. ضمن آن‌که پرداخت وام به روش مسدودی باعث ایجاد نوعی گردش پولی مثبت برای مؤسسه است که وام‌گیرنده نیز از طریق مشارکت در سپرده‌گذاری به این سیستم کمک می‌کند. لذا مؤسسات قرض‌الحسنه نمی‌توانند از این امر مستثنا باشند. این روش نیاز به بررسی‌های کارشناسانه دقیق‌تری دارد ضمن آن‌که مطابق با قوانین فقهی و شرعی بوده و عقلانیت اقتصادی نیز بر صحیح بودن آن صحه می‌گذارد. طبق بررسی‌های به عمل آمده از استفتائات مراجع عالی‌قدر مبنی بر ربوی بودن این امر متأسفانه همواره صورت مسأله به‌گونه‌ای مشکوک و ناقص به نظر بعضی از فقها رسیده است. از طرف دیگر تعدادی از فقها نیز آن را تأیید می‌کنند. با این حال بررسی دقیق‌تر و شرح و بسط کامل آن در کامل‌تر شدن و کارایی این روش و مجاز نمودن مؤسسات قرض‌الحسنه به پرداخت وام به روش مسدودی راه‌گشا خواهد بود. ضمن آن‌که ضریب تکاثری حجم نقدینگی که آثار تورمی این‌گونه وام‌ها به شمار می‌رود تا حدود زیادی کاهش می‌یابد و پشتوانه محکمی برای ذخیره احتیاطی صندوق‌هاست.

۲. پرداخت وام متناسب با عملکرد حساب و توانایی مؤسسه کیفی کردن نامطلوب سیستم پرداخت وام است که موجبات سوءاستفاده بیش‌تر را نیز فراهم می‌کند و معمولاً هیأت مدیره مجاز خواهد بود به هر کس و هر مقدار که مناسب می‌داند وام پرداخت نماید، از طرف دیگر ممکن است پاره‌ای از سپرده‌گذاران هنگام نیاز به دریافت وام از این امتیاز محروم شوند. لذا مناسب‌تر است وعده پرداخت نه شرط پرداخت تابع قواعد و قوانین مشخص باشد. معمولاً در مؤسسات قرض‌الحسنه نوین این امر به صورت جداولی است که مبنای کمی فرموله شده‌ای دارند که وام معادل یا دو برابر سپرده امتیازدهی می‌شوند.

۳. تبصره «هـ» از ماده (۶) در صورتی مؤسسه را مجاز به ایجاد سپرده مسدودی می‌نماید که صاحب حساب دستور انسداد آن را داده باشد در حالی که مشخص نیست آیا فرد می‌تواند دستور انسداد حساب را به نفع خود که وام‌گیرنده است بدهد یا خیر؟ یا این‌که دستور انسداد حساب صرفاً جهت افراد ثالث مجاز است. کما این‌که همین حکم می‌تواند موجب پرداخت وام به روش مسدودی باشد و در برخی از مؤسسات نیز دیده شده است که دو نفر آشنا یکی به عنوان سپرده‌گذار و دیگری به نام وام‌گیرنده افتتاح حساب می‌نمایند و پس از مدتی سپرده‌گذار به عنوان معرف دستور انسداد حساب را برای وام‌گیرنده می‌دهد.

۴. درخصوص ماده (۸) مبنی بر الزام ذخیره قانونی نزد بانک مرکزی با توجه به محدود بودن

عملیات مالی صندوق‌ها و مؤسسات قرض‌الحسنه و حجم اندک نقدینگی وجود ذخیره قانونی و ذخیره احتیاطی از فعالیت اصلی این مؤسسات که پرداخت وام است تا حدود زیادی می‌کاهد و با توجه به بازار رقابت مؤسسات مالی به نظر می‌رسد که مؤسسات قرض‌الحسنه توان رقابتی خود را از دست می‌دهند و رغبت سپرده‌گذار برای وعده وام وعده‌ای غیرعملی است. به این ترتیب قرض‌الحسنه‌ها مؤسسات بدون مشتری خواهند بود. لذا بهتر است به ذخیره احتیاطی نزد بانک‌ها کفایت شده و مؤسسات از ابزارهای دیگری برای پشتوانه خود استفاده نمایند.

هـ) صندوق قرض‌الحسنه پرستاري امام جواد (ع)

احتراماً؛ نظرات کارشناسی این صندوق حضورتان تقدیم می‌گردد.

مشکلات مطرح شده پیرامون عملکرد صندوق‌های قرض‌الحسنه حول دو محور خلاصه می‌شود:

الف) مشکلات و ایراداتی که به جهت ضعف عملکرد دستگاه‌های نظارتی و خلأ قانونی به وجود آمده و عمدتاً ناشی از عملکرد بی‌ضابطه بعضی از صندوق‌های موجود می‌باشد که به اختصار عبارتند از:

۱. گرفتن کارمزدی بیش از هزینه‌های انجام شده یا اصطلاحاً مزد کار،

۲. افتتاح سپرده‌های پس‌انداز غیر قرض‌الحسنه بر خلاف مصوبه شورای پول و اعتبار،

۳. اعطای تسهیلات غیر قرض‌الحسنه بر خلاف مصوبه شورای پول و اعتبار،

۴. خرید دارایی غیرمنقول از محل سپرده سپرده‌گذاران برخلاف مصوبه شورای پول و اعتبار،

۵. سوءاستفاده از منابع سپرده‌گذاران.

ایرادات فوق‌الذکر ناشی از عملکرد سوء بعضی از صندوق‌های قرض‌الحسنه و عدم وجود نظارت بر عملکرد آنان از سوی دستگاه‌های نظارتی ذی‌ربط بوده است که چنان‌چه براساس ضوابط موجود بانک مرکزی یا هر مرجعی که قانونگذار مشخص نماید بر عملکرد صندوق‌های قرض‌الحسنه نظارت نماید بسیاری از مشکلات پیش گفته مرتفع می‌گردد.

ب) مشکلات و ایراداتی که از دید تخصصی و اقتصادی بر عملکرد این‌گونه مؤسسات وارد است که در طرح پیشنهادی به آن اشاره شده است و اهم آن از این قرار می‌باشد:

۱. تأثیر بر متغیرهای پولی: همان‌طوری که در طرح ارائه شده نیز قید گردیده تا زمانی که فعالیت‌های صندوق‌ها منحصر به جذب و اعطای قرض‌الحسنه باشد و صندوق‌ها نخواهند از ابزارهایی چون حساب جاری و مشابه آن استفاده کنند تأثیر فعالیت‌های آنان بر رشد نقدینگی محدود خواهد بود و تأثیر عمده آن‌ها از طریق تأثیرگذاری بر سرعت گردش پول خواهد بود که چندان ملموس نیست. به علاوه در صندوق‌هایی که سپرده‌ها را مسدود می‌نمایند مسأله خلق پول منتفی می‌باشد زیرا این‌گونه صندوق‌ها برابر مصوبه شورای پول و اعتبار فقط به میزان سپرده‌های مسدودی مجاز به اعطای قرض‌الحسنه می‌باشند و عملاً به همان میزانی که نقدینگی به جامعه تزریق می‌نمایند به همان میزان سپرده نیز جذب و مسدود می‌نمایند اما به جهت حمایت از

منافع سپرده‌گذاران و همچنین اعمال سیاست‌های پولی می‌توان برای این صندوق‌ها ذخیره قانونی متناسب با عملکرد آنان در نظر گرفت. نکته حائز اهمیت این‌که برخلاف مصوبه مورخ ۱۳۶۹/۵/۱۳ شورای پول و اعتبار در طرح پیشنهادی امکان صدور برگ حواله برای مؤسسات قرض‌الحسنه پیش‌بینی گردیده که بر خلق پول و افزایش حجم نقدینگی تأثیر مستقیم داشته و با توجه به مقدمه ذکر شده با هدف طرح در تضاد می‌باشد.

۲. تأثیر روی تابع مصرف: با توجه به این‌که در صندوق‌های پایاپای سپرده‌گذار از گیرنده وام جدا نیست و لزوماً انجام سپرده‌گذاری به معنای وجود منابع مازاد نمی‌باشد و هر یک از اعضاء به میزان سپرده خود قادر به استفاده از منابع صندوق می‌باشد لذا تابع مصرف در یک برهه از زمان به علت سپرده‌گذاری برای یک گروه کاهش یافته و برای گروه دیگر افزایش می‌یابد که با توجه به ارتباط پرداخت قرض‌الحسنه با میزان سپرده می‌تواند به عنوان اهرمی برای شکل‌دهی به الگوی مصرف مورد استفاده قرار گیرد به علاوه همان‌طوری که در طرح پیشنهادی اشاره شده از طریق تأثیر بر تابع مصرف و برخورداری از ثبات نسبی می‌تواند از طریق تأثیر بر متغیرهای دیگری هم چون سطح عمومی قیمت‌ها بر تثبیت اقصادی تأثیرگذار باشد.

۳. تأثیر بر تابع توزیع درآمد: همان‌طوری که در طرح پیشنهادی تأکید شده عملکرد ضابطه‌مند صندوق‌های قرض‌الحسنه بر تابع توزیع درآمد و نیز کل اقتصاد تأثیر مثبت خواهد داشت. به طور کلی در طرح پیشنهادی گزینه‌های ممکن برای ادامه فعالیت صندوق‌های قرض‌الحسنه انجام فعالیت انتفاعی در قالب بانک یا مؤسسه اعتباری یا اشتغال به فعالیت قرض‌الحسنه مطابق اساسنامه صندوق‌های قرض‌الحسنه سنتی است در حالی که اولاً اگر چنین بستر قانونی قادر به پاسخگویی به نیازهای عدیده جامعه بوده و از نقطه‌نظر اجرایی جهت پاسخگویی به نیازهای اعتباری مردم از کارایی لازم برخوردار بود هرگز دچار انحراف نمی‌گردید و ثانیاً چارچوب‌های پیشنهادی با ماهیت فعالیت صندوق‌های وام و پس‌انداز (صندوق‌های پایاپای) که عمده‌ترین بخش نظام قرض‌الحسنه کنونی را تشکیل می‌دهند مطابقت نداشته و این صندوق‌ها به جهت ماهوی به هیچ وجه نمی‌توانند خود را با اساسنامه هیچ یک از واسطه‌های مالی ذکر شده تطبیق دهند.

در حالی که مطابق بند «ب» ماده (۲) آیین‌نامه اصلاحی ثبت تشکیلات و مؤسسات غیرتجاری مصوب سال ۱۳۳۷ ایجاد نهادهای غیرانتفاعی که منافع آن متوجه اعضای آن‌ها می‌باشد از حقوق حقه مردم است و به اعتبار قانون کسی حق نادیده گرفتن و محروم ساختن مردم از آن را ندارد و مطابق ماده (۹۲) قانون برنامه سوم نیز دولت مکلف به بسترسازی لازم برای رشد و توسعه انواع واسطه‌های مالی و پولی گردیده است. لذا رویکرد طرح ارائه شده تنها متضمن به رسمیت شناختن صندوق‌هایی است که به پشتوانه دستگاه‌ها و سازمان‌های دولتی به فعالیت غیر قرض‌الحسنه و انتفاعی مبادرت می‌ورزند و صندوق‌های قرض‌الحسنه سنتی می‌باشد. بالاتر بودن نرخ تورم از نرخ سود سپرده‌های بانکی عملاً منجر به گرفتن مالیات از سپرده‌گذارانی که عمدتاً در دهک‌های درآمدی پایین قرار دارند و دادن یارانه به استفاده‌کنندگان تسهیلات کلان بانکی که زائیده ساختار کنونی بازار مالی کشور می‌باشد به عنوان ساز و کاری برای نابرابر ساختن توزیع درآمد و ثروت و

تعمیق ابعاد فقر عمل کرده است و طرح پیشنهادی نیز نه تنها نخواهد توانست به نیازهـای اعتبـاری رو به رشد توده مردم و به ویژه در دهک‌های درآمدی پایین و متوسط پاسخ دهد بلکه عملاً طبقات درآمدی پایین‌تر را وادار به پیش‌بینی تمهیداتی جهت تـأمین نیازهـای اعتبـاری خـود مـی‌نمایـد کـه صندوق‌های پس‌انداز و وام یا صندوق‌های پایاپای یک واکنش طبیعی طبقات اجتمـاعی پـایین‌تـر در مقابل نظام نابرابر توزیع منابع اعتباری موجود در همه جای دنیا از جمله ایران است.

در حالی کـه ایجـاد صـندوق‌هـای وام و پـس‌انـداز در کشـور عمـدتاً محصـول نـاتوانی نظـام قرض‌الحسنه سنتی و بانک‌ها در پاسخ به نیازهای روزافزون اعتبـاری مـردم، سـاختار نامناسـب و تبعیض‌آمیز نظام بانکی در بهره‌مندی از منابع اعتباری و رویکرد طبیعـی مـردم در تـأمین اعتبـاری مورد نیازشان بوده است.

در طرح پیشنهادی به صندوق‌هایی که براساس شیوه پایاپای، تجربـه و عملکـرد مـوفقی را در دهه اخیر داشته‌اند، هیچ اشاره‌ای نشده در حالی که با توجه به محدودیت منابع پولی و مالی از یـک طرف و وجود نمونه‌هایی از این الگو در سایر کشورها این شیوه که جلوه‌ای عینی از مشارکت‌هـای مردمی است با انجام تغییراتی جزئی و پیش‌بینی ساز و کار لازم و حمایت‌های قانونی می‌توانـد بـه عنوان الگویی مناسب و احتمالاً به بهترین روش ممکن بخش عمده‌ای از نیازهای اعتباری کارکنان و اقشار خاص را مرتفع نماید به طور کلی طرح ارائه شده علاوه بر اشکالات مـاهوی کـه فوقـاً بـه آن اشاره شد از نظر اجرایی نیز با محدودیت‌هایی به شرح زیر مواجه می‌باشد:

الف) در نظر نگرفتن زمان مناسب و عدم پـیش‌بینـی شـرایط شـفاف، روشـن و اجرایـی بـرای انطباق فعالیت صندوق‌های موجود به‌گونه‌ای که اعتماد عمومی مـردم خدشـه‌دار نگردیـده و منـافع سپرده‌گذاران دچار مخاطره نگردد.

ب) با توجه به این‌که هزینه‌های انجام قرعه‌کشی و تبلیغات در بانک‌ها به منظـور جـذب منـابع، میلیاردها ریال می‌باشد به نظر می‌رسد چنان‌چه شیوه کار اجرایی ساده‌تـری بـرای رفـع مشـکل و تأمین نیازهای اعتباری توده مردم پیش‌بینی شود نیازی به انجام هزینه‌هـای فـوق‌الـذکر بـه شـیوه کنونی برای جذب منابع نخواهد بود.

ج) با توجه به حجم بالای تبلیغات بانک‌ها و همچنین میزان جوائز اعطایی عرصه رقابـت بـرای صندوق‌های قرض‌الحسنه جهت جـذب منـابع بـه شـدت غیرعادلانـه بـوده و فضـای فعالیـت بـرای صندوق‌ها علی‌رغم تأکیدات شارع مقدس و همه مسئولین برای ترویج قرض‌الحسنه بسـیار محـدود می‌گردد.

د) برابر گزارش تهیه شده در خصوص ساماندهی نظام قرض‌الحسنه، اختصـاص بخـش قابـل توجهی از منابع قرض‌الحسنه به تسهیلاتی خارج از مجرای اصلی قرض‌الحسنه بیانگر ایـن واقعیـت است که بخش عمده‌ای از درخواست‌های قرض‌الحسنه و نیازهای مصرفی اعتبـاری اقشـار مختلـف مردم علی‌رغم تأکید همه مسئولین در سیستم بانکی بدون پاسخ باقیمانده که بـرای پاسـخگویی بـه این نیازهای متراکم و بدون پاسخ باید شیوه‌ای نوین و متمایز با آنچه تاکنون بوده به اجرا درآیند.

در نهایت با عنایت به موارد فوق‌الذکر به نظر می‌رسد طرح پیشنهادی در اجرا با موفقیت همراه نباشد.

و) دادستاني كل كشور

سازمان مربوطه نیز پیشنهاد اصلاحی ذیل را عنوان کرده است:

ماده (۱)

صندوق قرض‌الحسنه که در این قانون به اختصار «صندوق» نامیده می‌شود. مؤسسه‌ای است غیرانتفاعی از نوع مؤسسات مذکور در بند «ب» ماده (۳) آیین‌نامه اصلاحی ثبت تشکیلات و مؤسسات غیرتجاری مصوب ۱۳۳۷/۵/۵ که در چارچوب این قانون و اساسنامه خود فعالیت می‌کند و صرفاً به امر دریافت و پرداخت قرض‌الحسنه مبادرت می‌نمایید.

تبصره ـ صندوق‌های قرض‌الحسنه محدود که میان جمع‌های تعریف شده‌ای از قبیل دوستان، همکاران و فامیل تشکیل می‌شود از شمول این قانون مستثنا هستند. صندوق‌های قرض‌الحسنه‌ای نیز که فعالیت و شعب خود را گسترش می‌دهند، نیز از حوزه شمول این قانون خارج می‌شوند.

محدوده و تعریف ویژگی‌های حداقلی و حداکثری فعالیت‌های صندوق‌های قرض‌الحسنه مشمول این قانون طبق آیین‌نامه‌ای است که با پیشنهاد شورای پول و اعتبار به تصویب هیأت وزیران می‌رسد.

ماده (۲)

بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران پس از بررسی و تأیید و احراز شرایط اساسنامه صندوق قرض‌الحسنه متقاضی با قوانین مصوب نسبت به صدور مجوز فعالیت مؤسسه اقدام خواهد نمود.

ماده (۳)

ثبت صندوق قرض‌الحسنه در اداره ثبت شرکت‌ها منوط به صدور مجوز بانک مرکزی و رعایت ضوابط و مقررات مربوط می‌باشد تعیین ضوابط و شرایط مربوط به متقاضیان تأسیس صندوق قرض‌الحسنه و مدیران آن‌ها با پیشنهاد شورای پول و اعتبار و به تصویب هیأت وزیران خواهد بود.

ماده (۴)

هر مؤسسه‌ای که به تشخیص بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران به عملیات دریافت و پرداخت قرض‌الحسنه فعالیت داشته و در اداره ثبت شرکت‌ها ثبت شده باشد مشمول این قانون بوده و مکلف است در نام خود عبارت صندوق قرض‌الحسنه، را بیاورد.

ماده (۵)

ارکان صندوق عبارتند از: مؤسس یا هیأت مؤسس، هیأت امنا، هیأت مدیره و مدیرعامل، بازرس یا بازرسان. شرایط و نحوه انتخاب ارکان به ترتیب مندرج در اساسنامه صندوق می‌باشد؛ مگر در مواردی که در این قانون ترتیب دیگری مقرر شده باشد.

ماده (۶)

نحوه انتخاب هیأت امنا، هیأت مدیره، مدیرعامل، بازرس و مسئولیت آن‌ها در مؤسسه توسط مؤسس یا هیأت مؤسس تعیین می‌گردد. هیأت مدیره در مقابل هیأت امنا و سایر اشخاص دارای مسئولیت خواهند بود.

ماده (۷)

منابع مالی صندوق از محل‌های زیر قابل تأمین می‌باشد:

الف) آورده مؤسس یا هیأت مؤسس: این منابع به صورت آورده نقدی یا غیرنقدی است و در هر حال تا قبل از انحلال و تصفیه کامل امور صندوق اعم از بازپرداخت سپرده‌ها و ایفای تعهدات آن قابل استرداد نمی‌باشد.

ب) هدایا و کمک‌های نقدی و غیرنقدی اشخاص حقیقی و حقوقی: این منابع جزو دارایی‌های صندوق محسوب می‌گردد و صندوق در قبال دریافت آن‌ها هیچ‌گونه تعهدی بر استرداد یا اعطای امتیاز و امثال آن ندارد.

ج) موقوفات، وصایا، محبوسات، خیرات و مبرات که توسط اشخاص خیر به منظور مصرف در چارچوب وظایف صندوق در اختیار آن قرار می‌گیرد.

د) وجوه اداره شده: این وجوه توسط اشخاص برای اعطای قرض‌الحسنه به افراد معرفی شده توسط آن‌ها براساس قرار داد در اختیار صندوق قرار می‌گیرد. بازپرداخت این وجوه منحصراً از محل اقساط وصولی آن می‌باشد.

هـ) وجوه دریافتی از اشخاص تحت عنوان سپرده قرض‌الحسنه پس‌انداز.

و) سود سپرده‌های احتیاطی صندوق که به موجب ماده (۱۰) این قانون به دست می‌آید.

ی) سایر منابع که با تأیید بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران قابل تأمین می‌باشد.

ماده (۸)

صندوق قرض‌الحسنه مجاز به قبول سپرده‌های قرض‌الحسنه پس‌انداز و اعطای وام قرض‌الحسنه، به قرار ذیل است:

الف) صندوق به مقتضای قرارداد قرض، متعهد است عندالمطالبه وجوه سپرده‌گذاران را پرداخت کند.

ب) هر نوع برداشت از حساب سپرده پس‌انداز تنها با مراجعه شخصی صاحب سپرده یا وکیل قانونی وی امکان‌پذیر است.

تبصره ـ صندوق می‌تواند برای سپرده‌گذاران موثق و معتبر سپرده‌های پس‌انداز ویژه‌ای افتتاح کند که سپرده‌گذاران بتوانند علاوه بر مراجعه شخصی، از طریق حواله از موجودی خود برداشت کنند. این‌گونه برداشت‌ها و حواله مشمول مقررات قانون چک نخواهد بود و باید این موضوع بر روی اوراق حواله قید گردد.

ج) صندوق، منابع حاصل از سپرده‌ها را پس از کسر ذخایر احتیاطی به متقاضیان تسهیلات وام قرض‌الحسنه می‌دهند.

د) صندوق نمی‌تواند اعطای وام را مشروط به مسدود کردن سپرده کند اما می‌تواند به هر متقاضی متناسب با عملکرد حساب و توانایی صندوق وام قرض‌الحسنه پرداخت کند.

– بندهای «الف» و «ب» این ماده همخوانی با متن ماده (۸) ندارد.

– تبصره مربوط به بند است یا ماده؟ اگر مربوط به بند است هیچ ارتباط موضوعی با یکدیگر ندارند و اگر مربوط به ماده است باید ذیل ماده و بعد از بندها آورده شود.

– بند «د»، جنبه سلبی دارد و با متن ماده همگون نمی‌باشد.

ماده (۹)

صندوق می‌تواند برای تشویق سپرده‌گذاران امتیازهایی از قبیل اعطای جوایز غیرثابت نقدی و جنسی، تخفیف کارمزد خدمات و حق تقدم در استفاده از تسهیلات قرض‌الحسنه اعلام نماید. لکن هیچ یک از این امتیازها نباید حالت شرط از طرف سپرده‌گذار و تعهد از طرف صندوق باشد بلکه باید ماهیت وعده داشته باشد که به تناسب عملکرد حساب سپرده‌گذار و وضعیت مالی صندوق اعطا می‌شود.

ماده (۱۰)

صندوق باید بخشی از سپرده‌ها را به عنوان ذخایر احتیاطی نزد خود یا در حساب بانکی نگهداری کند.

تبصره «۱»ـ صندوق می‌تواند به وکالت از طرف سپرده‌گذاران و با تجویز و اختیار حاصله از آنان که در هنگام افتتاح حساب اخذ می‌گردد قسمتی از ذخایر احتیاطی را به صورت سپرده‌های سرمایه‌گذاری نزد بانک نگهداری کند تا از محل سود آن‌ها بخشی از هزینه عملیاتی خود را تأمین نماید. در این صورت باید به تناسب کارمزد خود را کاهش دهد.

تبصره «۲»ـ حداکثرهای میزان قرض‌الحسنه، مدت بازپرداخت، نرخ کارمزد، درصد ذخیره احتیاطی و ترتیب نگهداری آن را شورای پول و اعتبار تعیین می‌کند.

ماده (۱۱)

صندوق می‌تواند در صورت پیش‌بینی در اساسنامه با اجازه بانک مرکزی، به افتتاح شعبه نمایندگی و باجه اقدام نماید.

ماده (۱۲)

صندوق نمی‌تواند از محل سپرده‌های سپرده‌گذاران اقدام به خرید دارایی‌های منقول و غیرمنقول و سهام شرکت‌ها نماید.

ماده (۱۳)

بانک مرکزی برعملیات جاری صندوق‌های قرض‌الحسنه نظارت خواهد کرد.

ماده (۱۴)

صندوق موظف است کلیه صورت‌های مالی خود را طبق دستورالعمل بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران تنظیم نماید و در هر زمان که بانک مرکزی لازم بداند ارائه دهد و به درخواست بانک مرکزی اطلاعات و مدارک لازم را در اختیار بازرسان آن مرجع قرار دهد.

ماده (۱۵)

بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران در صورت مشاهده تخلف بعد از سه بار ارشاد و تذکر کتبی، در صورت عدم اقدام به رفع اشکال مراتب را جهت پیگیری و برخورد قانونی به مراجع ذی‌صلاح قضایی اعلام می‌نماید.

تبصره ـ در صورتی‌که هیأت مدیره صندوق نسبت به نظر یا تصمیم بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران اعتراض داشته باشند، مراتب را به مرجع قضایی رسیدگی‌کننده اعلام یا بدواً طرح شکایت نماید.

ماده (۱۶)

در صورت تعطیلی صندوق هیأت امنای صندوق متضامناً مسئولیت تصفیه حساب سپرده‌گذاران را برعهده خواهند داشت.

ماده (۱۷)

انحلال صندوق پس از تصویب هیأت مدیره و هیأت امنا باید به تأیید بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران برسد. در صورت انحلال صندوق، براساس آیین‌نامه اصلاحی ثبت تشکیلات و مؤسسات غیرتجاری مصوب ۱۳۳۷/۵/۵ عمل خواهد شد. وظایف مجمع عمومی مقرر در آیین‌نامه مذکور به عهده هیأت امناست.

ماده (۱۸)

پس از تصفیه امور صندوق منابع مالی مازاد و سایر اموال صندوق مطابق اساسنامه و نظر اشخاص موضوع بند «ج» ماده (۷) این قانون و در صورت عدم پیش‌بینی در اختیار ولی فقیه قرار می‌گیرد.

ماده (۱۹)

صندوق‌های موجود حداکثر شش ماه پس از ابلاغ این قانون فرصت دارند تا نسبت به تطبیق وضعیت خود با ضوابط جدید و اخذ مجوز براساس این قانون اقدام نمایند.

ز) مؤسسه پس‌انداز و قرض‌الحسنه بسیجیان

ماده (۱)

صندوق قرض‌الحسنه که از این پس «صندوق» نامیده می‌شود، مؤسسه‌ای است غیرانتفاعی از نوع مؤسسات مذکور در بند «ب» ماده (۲) آیین‌نامه اصلاحی ثبت تشکیلات و مؤسسات غیرتجاری مصوب ۱۳۳۷/۵/۵ که در چارچوب این قانون و اساسنامه خود فعالیت می‌کند و صرفاً به امر دریافت و پرداخت قرض‌الحسنه مبادرت می‌نماید.

ماده (۲)

بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران پس از بررسی و تأیید و احراز شرایط اساسنامه صندوق پس‌انداز قرض‌الحسنه متقاضی، با قوانین مصوب، نسبت به صدور مجوز فعالیت مؤسسه اقدام خواهد نمود.

ماده (۳)

ثبت صندوق قرض‌الحسنه در اداره ثبت شرکت‌ها منوط به صدور مجوز بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران و رعایت ضوابط و مقررات مربوطه می‌باشد. ضوابط و شرایط مربوط به متقاضیان تأسیس صندوق پس‌انداز قرض‌الحسنه و مدیران آن‌ها با پیشنهاد شورای پول و اعتبار به تصویب هیأت وزیران خواهد رسید.

ماده (۴)

هر مؤسسه‌ای که به تشخیص بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران به عملیات دریافت و پرداخت قرض‌الحسنه فعالیت داشته و در اداره ثبت شرکت‌ها ثبت شده باشد مشمول این مصوبه بوده و مکلف است در نام خود عبارت «صندوق پس‌انداز و قرض‌الحسنه» را بیاورد.

تبصره ـ صندوق‌های قرض‌الحسنه محدود که میان جمع‌های تعریف شده دوستان، همکاران، فامیل و ... تشکیل می‌شود، از شمول این قانون مستثنا هستند. صندوق‌های قرض‌الحسنه‌ای که فعالیت و شعب خود را گسترش می‌دهند نیز از حوزه شمول این قانون خارج می‌شوند.

محدوده و تعریف ویژگی‌های حداقلی و حداکثری فعالیت‌های صندوق‌های قرض‌الحسنه مشمول این قانون را آیین‌نامه‌ای که شورای پول و اعتبار پیشنهاد می‌کنند و به تصویب هیأت وزیران می‌رسد، مشخص خواهد کرد.

ماده (۵)

ارکان صندوق عبارتند از: مؤسس یا هیأت مؤسس، هیأت امنا، هیأت مدیره و مدیر عامل، بازرس یا بازرسان. شرایط و نحوه انتخاب ارکان به ترتیب مندرج در اساسنامه صندوق خواهد بود، مگر در مواردی که در این قانون ترتیب دیگری مقرر شده باشد.

ماده (۶)

نحوه انتخاب هیأت امنا، هیأت مدیره، مدیر عامل، بازرسی و مسئولیت آن‌ها در مؤسسه توسط مؤسس یا هیأت مؤسس تعیین می‌گردد. هیأت مدیره در مقابل هیأت امنا و سایر اشخاص دارای مسئولیت خواهد بود.

ماده (۷)

منابع مالی صندوق از محل‌های زیر قابل تأمین می‌باشد:

الف) آورده مؤسس یا هیأت مؤسس: این منابع به صورت آورده نقدی یا غیرنقدی است و در هر حال تا قبل از انحلال و تصفیه کامل امور صندوق اعم از بازپرداخت سپرده‌ها و ایفای تعهدات آن قابل استرداد نمی‌باشد.

تبصره ـ آورده مؤسسین حداقل باید یکصد میلیون تومان (۱,۰۰۰,۰۰۰,۰۰۰ ریال باشد تا در زمان افتتاح امکان فعالیت فراهم شود).

ب) هدایا و کمك‌هاي نقدي و غيرنقدي اشخاص حقيقي و حقوقي: این منابع جزو دارایی‌های صندوق محسوب می‌گردد و صندوق در قبال دریافت آن‌ها هیچ‌گونه تعهدی بر استرداد یا اعطای امتیاز و امثال آن ندارد.

ج) موقوفات، وصایا، محبوسات، خیرات و مبرات که توسط اشخاص خیر به منظور مصرف در چارچوب وظایف صندوق در اختیار آن قرار می‌گیرد.

د) وجوه اداره شده: این وجوه توسط اشخاص برای اعطای قرض‌الحسنه به افراد معرفی شده توسط آن‌ها براساس قرارداد در اختیار صندوق قرار می‌گیرد. بازپرداخت این وجوه منحصراً از محل اقساط وصولی آن می‌باشد.

هـ) وجوه دریافتی از اشخاص تحت عنوان سپرده قرض‌الحسنه پس‌انداز.

و) سود سپرده‌های احتیاطی صندوق که به موجب ماده (۱۰) این قانون به دست می‌آید.

ز) سایر منابع که با تأیید بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران قابل تأمین می‌باشد.

ماده (۸)

صندوق پس‌انداز و قرض‌الحسنه مجاز به قبول سپرده‌های قرض‌الحسنه پس‌انداز اعطای وام قرض‌الحسنه به قرار ذیل است:

الف) صندوق به مقتضای قرارداد قرض، متعهد است عندالمطالبه وجوه سپرده‌گذاران را پرداخت کند.

ب) هر نوع برداشت از حساب سپرده پس‌انداز تنها با مراجعه شخصی صاحب سپرده یا وکیل قانونی وی امکان‌پذیر است.

تبصره ـ صندوق می‌تواند برای سپرده‌گذاران موثق و معتبر سپرده‌های پس‌انداز ویژه‌ای افتتاح کند که سپرده‌گذاران بتوانند علاوه بر مراجعه شخصی، از طریق حواله از موجودی خود برداشت کنند. لازم به تصریح است که این حواله احکام چک را ندارد و باید این مطلب روی اوراق حواله ثبت گردد.

ج) صندوق، منابع حاصل از سپرده‌ها را پس از کسر ذخایر احتیاطی، به متقاضیان با رعایت موازین شرعی تسهیلات وام قرض‌الحسنه می‌دهد.

د) صندوق نمی‌تواند اعطای وام را مشروط به مسدود کردن سپرده متقاضی کند اما می‌تواند به هر متقاضی متناسب با عملکرد حساب و توانایی صندوق وام قرض‌الحسنه پرداخت کند.

ماده (۹)

صندوق قرض‌الحسنه می‌تواند برای تشویق سپرده‌گذاران امتیازهایی چون اعطای جوایز غیرثابت نقدی و جنسی، تخفیف از کارمزد خدمات و حق تقدم در استفاده از تسهیلات قرض‌الحسنه برای سپرده‌ها اعلام نماید. لکن هیچ یک از این امتیازها نباید حال شرط از طرف سپرده‌گذار و تعهد از طرف صندوق باشد بلکه باید ماهیت وعده داشته باشد که به تناسب عملکرد حساب سپرده‌گذار و وضعیت مالی صندوق اعطا می‌شود.

تبصره ـ اشخاص حقوقی و حقیقی در صورت سپرده‌گذاری قرض‌الحسنه به نفع کارکنان یا نیازمندان به وام صندوق می‌تواند اعتباری علاوه بر میزان سپرده اختصاص دهد.

ماده (۱۰)

صندوق قرض‌الحسنه باید بخشی از سپرده‌ها را به عنوان ذخایر احتیاطی نزد خود یا در حساب بانکی نگهداری کند.

تبصره «۱» ـ صندوق می‌تواند بخشی از ذخایر احتیاطی را به صورت خرید اوراق مشارکت و سپرده‌های سرمایه‌گذاری نزد بانک‌ها نگهداری کند تا از محل سود آن‌ها بخشی از هزینه عملیاتی خود را تأمین کند. در این صورت باید به تناسب کارمزد خود را کاهش دهد.

تبصره «۲» ـ حداکثر میزان قرض‌الحسنه، حداکثر مدت بازپرداخت، حداکثر نرخ کارمزد وام‌های قرض‌الحسنه، درصد ذخیره احتیاطی و ترکیب نگهداری آن را شورای پول و اعتبار تعیین می‌کند.

ماده (۱۱)

صندوق پس‌انداز و قرض‌الحسنه می‌تواند در صورت پیش‌بینی در اساسنامه با اجازه بانک مرکزی نسبت به افتتاح شعبه، نمایندگی و باجه در داخل و خارج از کشور اقدام نماید.

ماده (۱۲)

صندوق‌های قرض‌الحسنه نمی‌توانند از محل سپرده‌های سپرده‌گذاران خود به دارایی‌های منقول و غیرمنقول و سهام شرکت‌ها مبادرت نمایند.

ماده (۱۳)

بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران بر عملیات جاری صندوق‌های قرض‌الحسنه نظارت خواهد کرد.

ماده (۱۴)

صندوق‌های پس‌انداز و قرض‌الحسنه موظفند کلیه صورت‌های مالی خود را طبق خواست بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران تنظیم نمایند و در هر زمان که بانک مرکزی بخواهد، ارائه دهند و در مواقع لزوم اطلاعات و امکانات لازم را در اختیار بازرسان بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران قرار دهند.

ماده (۱۵)

بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران در صورت مشاهده تخلف، بعد از سه بار تذکر کتبی، از طریق قضایی اقدام می‌کند.

ماده (۱۶)

چنان‌چه هیأت مدیره صندوق پس‌انداز و قرض‌الحسنه نسبت به تصمیم بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران اعتراض داشته باشند می‌توانند به دادگاه شکایت کنند.

ماده (۱۷)

در صورت تعطیلی صندوق، هیأت امنای صندوق متضامناً مسئولیت تصفیه حساب سپرده‌گذاران را بر عهده خواهند داشت.

ماده (۱۸)

در صورت انحلال صندوق مجمع عمومی فوق‌العاده حداقل ۳ نفر را به‌عنوان هیأت تصفیه انتخاب و این هیأت موظف خواهد بود پس از رسیدگی به حساب‌ها و تصفیه بدهی‌ها و سپرده‌های مردم و وصول مطالبات باقی مانده و تعیین دارایی مسلم (اعم از منقول و غیرمنقول) دارایی صندوق را با تصویب مجمع عمومی و تحت نظارت کمیته‌ای مرکب از نماینده ولی‌فقیه در سازمان اوقاف و امور خیریه و نمایندگان وزارت کشور و وزارت اقتصادی و دارایی به یکی از مراکز غیرانتفاعی عام‌المنفعه مشابه که در داخل کشور فعالیت می‌کند واگذار نماید هیأت مذکور موظف است نتیجه را به بانک مرکزی جمهوری اسلامی ارائه نماید.

ماده (۱۹)

پس از تصفیه امور صندوق منابع مالی مازاد و سایر اموال صندوق مطابق اساسنامه و نظر اشخاص موضوع بند «ج» ماده (۷) این مقررات و در صورت عدم پیش‌بینی در اختیار ولی فقیه قرار می‌گیرد.

ماده (۲۰)

صندوق‌های پس‌انداز و قرض‌الحسنه موجود حداکثر شش ماه پس از ابلاغ این قانون فرصت دارند

تا نسبت به تطبیق وضعیت خود با ضوابط جدید و اخذ مجوز براساس این قانون اقدام نمایند.
تبصره ـ صندوق پس‌انداز و قرض‌الحسنه که شبکه‌ای اداره می‌شود و دارای شعب و نمایندگی در سطح کشور بوده و وابسته به نهادهای دولتی و انقلابی است و علاوه بر فعالیت قرض‌الحسنه به فعالیت‌های اعتباری و بانکی مبادرت می‌نمایند پس از بازرسی بانک مرکزی در صورت تمایل می‌تواند تبدیل به مؤسسه مالی و اعتباری شود و بانک مرکزی می‌باید مساعدت لازم را به‌عمل آورد.

ح) دفتر مطالعات حقوقي مركز پژوهش‌هاي مجلس شوراي اسلامي
مقررات و ضوابط مربوط به فعاليت و نظارت بر صندوق‌هاي قرض‌الحسنه
ماده (۱)

صندوق قرض‌الحسنه، مؤسسه‌ای است اقتصادی غیرسیاسی و عام‌المنفعه که تنها براساس مقررات و ضوابط این قانون و نیز پایبندی به اساسنامه خود (در صورت عدم مغایرت با این قانون) اداره گشته و مبتنی بر آموزه‌های اصیل دینی با هدف نشر و تعلیم و ترویج فرهنگ اسلامی در راستای تسهیل بستر تحقق اصل چهل و سوم قانون اساسی جمهوری اسلامی و اصل سوم به ویژه بند ۱۲ به منظور تأمین نیازها و بهبود زندگی شهروندان جامعه اسلامی و ارائه خدمات مالی بدون بهره از طریق دریافت پول‌های ذخیره شده به صورت قرض‌الحسنه، خواهد بود.
تبصره «۱»ـ شاخص مبانی فقهی در موارد اختلافی، فتاوی حاکم نظام مقدس جمهوری اسلامی ولی معظم فقیه می‌باشد.
تبصره «۲»ـ با توجه به عام‌المنفعه بودن صندوق‌ها، هیچ‌گونه منافع مازاد مابین اعضا (مؤسس یا هیأت مؤسسین، هیأت امنا، هیأت مدیره، مدیرعامل و بازرسان)، قابل تقسیم نمی‌باشد و صرفاً به سرمایه صندوق اضافه خواهد شد.
تبصره «۳»ـ سقف کارمزد متعارف، حداکثر ۵ درصد می‌باشد.

ماده (۲)

اگر چه صندوق‌های قرض‌الحسنه از سازمان‌های غیردولتی محسوب می‌شوند اما ماهیتاً به لحاظ دو ویژگی بارز، از دیگر سازمان‌های غیردولتی (NGO) تمایز دارند، اول این‌که صندوق‌های قرض‌الحسنه ماهیت کاملاً اسلامی دارند و مبتنی بر آموزه‌های اصیل دین مبین اسلام هستند دوم آن‌که به لحاظ کاربردی سطح بسیار وسیع‌تری را در جامعه پوشش می‌دهند، به همین دلیل نیازمند نظارت جامع و راهبردی مرجعی کارآمد می‌باشند تا ضمن حفظ خصوصیت غیردولتی و مردمی بودن این نهاد اسلامی، از تداخل حیطه کاری آن‌ها با دیگر مؤسسات دولتی همانند بانک‌ها و مؤسسات اعتباری جلوگیری شود. لذا مرجع ناظر بر فعالیت صندوق‌های قرض‌الحسنه لزوماً می‌باید غیرانحصاری بوده و ترکیبی از مراجع ذی‌صلاح دولتی و غیردولتی باشد تا جامعیت نظارت تحقق پیدا کند در غیر این صورت نظارت انحصاری یک مؤسسه دولتی همچون بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران بر مجموعه‌ای از سازمان‌های غیردولتی به نوعی نفی غرض محسوب می‌گردد.

بر این اساس مرجع عالی بر فعالیت صندوق‌های قرض‌الحسنه که از این پس آن را نظارت بر صندوق‌های قرض‌الحسنه و به اختصار «شورای‌عالی نظارت» خواهیم نامید ترکیبی است از:

۱. نماینده ولی فقیه در صورت صلاحدید ایشان،

۲. یک نفر نماینده به معرفی جامعه مدرسین یا شورای مدیریت حوزه علمیه قم ـ به مدت دوره‌ای ۳ سال،

۳. نماینده رسمی سازمان بازرسی کل کشور از قوه قضائیه (توجه: سازمان بازرسی کل کشور طبق مجموعه قوانین سال ۶۰، حق و اختیار بازرسی از مؤسسات عام‌المنفعه را دارا می‌باشد مضاف بر این‌که کار تخصصی سازمان بازرسی کل کشور نیز در این حیطه قرار می‌گیرد).

۴. نماینده رسمی دیوان محاسبات از قوه مقننه،

۵. نماینده رسمی وزارت امور اقتصاد و دارایی از قوه مجریه،

۶. نماینده رسمی بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران،

۷. یک نفر اقتصاددان به معرفی سازمان بسیج اساتید دانشگاه‌های ایران ـ به مدت دوره‌ای ۳ سال.

۸. یک نفر حقوقدان با معرفی ریاست محترم قوه قضاییه یا سازمان بسیج حقوقدانان ایران یا انجمن اسلامی حقوقدانان ایران به مدت دوره‌ای ۳ سال،

۹. نماینده کارگری مرکب از:

الف) مؤسسه پژوهشی تحقیقاتی امام خمینی سلام اله علیه (به مدیریت آیت‌الله مصباح یزدی)،

ب) پژوهشکده حوزه و دانشگاه (به مدیریت حجت‌الاسلام اعرافی ریاست مرکز جهانی علوم اسلامی)،

ج) پژوهشکده فرهنگ و اندیشه معاصر (به مدیریت حجت‌الاسلام رشاد).

۱۰. سایر مؤسسات پژوهشی تحقیقاتی مرتبط با موضوع به تشخیص نماینده مذکور ـ در بند ب همین ماده ـ به مدت دوره‌ای ۳ سال.

۱۱. سه نفر از مجمع عمومی صندوق مرکزی قرض‌الحسنه‌های جمهوری اسلامی ایران که حداقل دو نفر از آن‌ها عضو هیأت مدیره آن صندوق مرکزی باشند ـ به مدت دوره‌ای ۳ سال. در صورت احساس نیاز و ضرورت معذور، نیروی اطلاعاتی رسماً جهت اطلاع‌رسانی موقت و صحیح در مورد هرگونه فعالیت احتمالی در زمینه تخلفات مخل نظام حکومتی جمهوری اسلامی و تأمین امنیت ملی، توصیه می‌شود صرفاً از نماینده رسمی اداره اطلاعات، نیروی مقاومت، یا سپاه پاسداران یا نماینده ولی فقیه در آن اداره محترم استفاده شود.

ماده (۳)

شرح وظایف و اختیارات شورای‌عالی نظارت

الف) تصویب آیین‌نامه نحوه تشکیل و اداره جلسات شورای‌عالی نظارت.

ب) تفویض بخشی از اختیارات شورای‌عالی نظارت به صندوق مرکزی قرض‌الحسنه‌ها.

ج) تعیین ضوابط و شرایط: ۱. صدور مجوز، ۲. لغو مجوز، ۳. انحلال و تسویه، ۴. تأسیس شعبه، نمایندگی و باجه هر صندوق، ۵. تنظیم و نگهداری صورت‌های مالی و دفاتر و سرفصل‌ها، ۶. انتشار اوراق قرض‌الحسنه توسط صندوق مرکزی، ۷. صلاحیت و کفایت متقاضیان تأسیس صندوق‌های قرض‌الحسنه، ۸. رتبه‌بندی صندوق‌های قرض‌الحسنه [به منظور تأمین حدود و اختیارات و وظایف هر صندوق براساس: سابقه کاری، میزان سرمایه، میزان جذب منابع، موفقیت در به‌کارگیری راهکارها و شیوه‌های نوین ارائه خدمات مالی بدون بهره، در کمیته نیروی انسانی، توان تخصصی ویژه، ضریب نوآوری و خلاقیت و ....].

د) بررسی و رسیدگی به شکایات متقاضیان تأسیس صندوق از صندوق مرکزی در مورد عدم صدور مجوز یا لغو آن یا عدم تمدید مجوز صندوق‌ها بدون دلیل موجه.

تبصره- مرجع رسیدگی به شکایات موضوع بند «د» از شورای عالی نظارت نیز، دادستان محترم کل کشور می‌باشد.

هـ) سیاستگذاری کلان برای صندوق‌های قرض‌الحسنه:

۱. تبیین فلسفه وجودی صندوق‌های قرض‌الحسنه و بسترسازی مناسب جهت رشد،

۲. تحقق همخوانی سیاست‌های کلی حاکم بر صندوق‌های قرض‌الحسنه با امنیت ملی کشور،

۳. توسعه کمی و کیفی و ارتقای سطح فناوری در سیستم خدمات‌رسانی سنتی قرض‌الحسنه‌ها از طریق ایجاد مرکز پژوهشی، مشاوره و آسیب‌شناسی در راستای تطبیق فقهی و کارشناسی با مقتضیات زمان و نیز پویایی مستمر این سنت الهی،

۴. ایجاد سیاست‌های راهبردی و وحدت رویه، انسجام و التزام صندوق‌ها در عدم خروج از مصوبات شورای‌عالی نظارت به طوری که مکانیسم این وحدت رویه با ارائه شیوه‌های ابتکاری نوین و حفظ استقلال قرض‌الحسنه‌ها در ارائه خدمات مفید و مشروع، منافاتی نداشته باشد،

۵. جذب انتقادات، پیشنهادات، طرح‌ها و شکایات از طریق دبیرخانه شورا.

و) بازرسی ویژه از صندوق مرکزی و صندوق‌های دیگر.

ز) تشکیل اولین صندوق مرکزی با استفاده از مکانیسم انتخابات بین صندوق‌های خوشنام و خلاق.

ح) ارائه سیاست‌های کارآمد جهت تعامل مثبت و مفید بین دولت و صندوق مرکزی که تحت عنوان پشتوانه و حاشیه امنیتی صندوق‌های قرض‌الحسنه به ویژه در مقاطع حساس نظیر جنگ، حوادث غیرمترقبه، بحران‌های سیستماتیک و ... به منظور حفظ آرامش و اطمینان خاطر مردم می‌باشد.

ط) ممانعت از تبلیغات صندوق‌ها به غیر از صندوق مرکزی آن هم فقط در راستای اشاعه فرهنگ اسلامی قرض‌الحسنه و خدمات مالی بدون ربا اعم از تبلیغات در صدا و سیما، تابلوهای تبلیغاتی و ابزارهای مطبوعاتی و غیره به جهت جلوگیری از تبلیغات کاذب و مفرط و عدم اسراف و تبذیرها.

تبصره- پیشنهاد می‌گردد با تعامل بین صدا و سیمای جمهوری اسلامی و شورای‌عالی نظارت بر صندوق‌های قرض‌الحسنه، از تبلیغات بانک‌ها نیز در آن سازمان جلوگیری می‌شود.

ماده (۴)

صندوق مرکزي قرض‌الحسنه‌هاي جمهوري اسلامي ايران

مجری مصوبات شورای‌عالی نظارت و نیز هماهنگی و هدایت صندوق‌های قرض‌الحسنه در راستای تحقق اهداف بنیادین قرض‌الحسنه‌ها با توجه به عدم کارامدی نظام بانکی کشور در رفع نیازمندی‌های شهروندان جامعه اسلامی، صرفاً صندوق مرکزی قرض‌الحسنه‌های جمهوری اسلامی ایران می‌باشد و از این پس به اختصار «صندوق مرکزی» نامیده می‌شود که منتخب صندوق‌ها در یک انتخابات داخلی رسمی است و در درجه اول نماد و شاخص هویت اسلامی و مردمی قرض‌الحسنه و تمایز آن با سایر مؤسسات مالی ربوی است و در درجه دوم، حلقه اتصال بین صندوق‌ها و شورای عالی نظارت محسوب می‌شود. نتایج مترتب بر تشکیل این صندوق به عنوان تنها عامل مجری مصوبات شورای‌عالی نظارت عبارت است از:

۱. وجود پشتوانه مالی اعتباری و اجرایی قوی برای صندوق‌ها،

۲. ایجاد وحدت رویه نسبی در ارائه خدمات مالی بدون بهره،

۳. تنظیم عملی بازار غیرمتشکل پولی در مورد صندوق‌های قرض‌الحسنه به طور مردمی.

ماده (۵)

ارکان صندوق مرکزی عبارتند از:

الف) اعضای کلیه صندوق‌های قرض‌الحسنه، عضو صندوق مرکزی می‌باشند.

ب) مجمع عمومی که متشکل از نمایندگان صندوق‌های قرض‌الحسنه دارای رتبه اول کشور، خواهد بود.

ج) هیأت مدیره صندوق مرکزی که مرکب از ۷ عضو اصلی و ۲ علی‌البدل به انتخاب مجمع عمومی خواهد بود که برای مدت ۲ سال از بین اعضای مجمع عمومی صندوق مرکزی انتخاب می‌شوند.

د) مدیر عامل که با اکثریت آراء توسط هیأت مدیره برای مدت ۲ سال از میان اعضای مجمع عمومی صندوق مرکزی انتخاب می‌گردد.

هـ) رئیس هیأت مدیره که با اکثریت آرا و از میان هیأت مدیره به انتخاب آن هیأت تعیین می‌گردد (برای مدت ۲ سال).

و) بازرسین که با انتخاب مجمع عمومی صندوق مرکزی انتخاب شده و عبارتند از بازرس اصلی و بازرس علی‌البدل برای مدت یک سال.

ماده (۶)

وظایف و اختیارات ارکان صندوق مرکزی عبارتند از:

اعضا

۱. التزام به مقررات و دستورالعمل‌های مندرج در این قانون علاوه بر رعایت اساسنامه آن مؤسسه در صورت عدم تغایر با قانون مذکور.

۲. کلیه صندوق‌های قرض‌الحسنه به عنوان اعضای صندوق مرکزی موظف به ذخیره قطعی ۲۰ درصد از منابع سپرده‌های پس‌انداز آن صندوق نزد صندوق مرکزی به عنوان پشتوانه اعتباری می‌باشند.
۳. کلیه صندوق‌های قرض‌الحسنه، موظف به حفظ ۱۰ درصد دیگر از منابع سپرده‌های پس‌انداز و ۱۰۰ درصد منابع سپرده‌های جاری نزد خود می‌باشند.
۴. کلیه صندوق‌ها به عنوان اعضای صندوق مرکزی موظف به پرداخت حداکثر ۲ درصد از کل کارمزد محقق شده خود در سال به شورای‌عالی نظارت بر صندوق‌های قرض‌الحسنه و نیز موظف به پرداخت حداکثر ۳ درصد از کل کارمزد محقق شده خود در سال به صندوق مرکزی بابت تأمین هزینه‌های این دو مجموعه اعم از اداره تشکیلات، پژوهش و تحقیقات، بازرسی به طور مرتب در دوره‌های سه ماهه، انتخابات مجمع عمومی، حسابرسی سالانه و غیره می‌باشند.
۵. کلیه صندوق‌های قرض‌الحسنه به عنوان اعضای صندوق مرکزی موظف به رعایت عدم تجارت و فعالیت اقتصادی با اصل سپرده‌های پس‌انداز و جاری آن مؤسسه بوده و تنها در صورت مثبت بودن تراز سالانه و همپوشانی هزینه‌ها با تصویب هیأت مدیره خود می‌توانند با تمام یا بخشی از کارمزد محقق شده وام و تسهیلات اعطایی در سال و نیز هدایا و موقوفات و حبه و ... که به آن صندوق عطا گردیده اقدام به فعالیت اقتصادی آن هم با هدف ایجاد پشتوانه و حرکت در جهت کاهش کارمزد نمایند که بدیهی است منافع مازاد از این فعالیت اقتصادی با منشأ مالی کارمزدهای تحقق یافته، به سرمایه صندوق اضافه خواهد شد.
۶. کلیه صندوق‌ها به عنوان اعضای صندوق مرکزی منجر به شرکت در جلسات سالانه مجمع عمومی صندوق مرکزی می‌باشند (بدون حق رأی).
۷. کلیه اعضای صندوق مرکزی از اعطای تسهیلات وام به مؤسسین، هیأت امنا، هیأت مدیره، مدیر عامل و بازرسان آن مؤسسه ممنوع می‌باشند.

ط) دفتر مطالعات اقتصادي مرکز پژوهش‌هاي مجلس شوراي اسلامي

با توجه به این‌که در حال حاضر پیش‌نویس دو طرح موسوم به «مدیریت بانک‌های دولتی و افزایش اختیارات بانک مرکزی» در دست بررسی می‌باشد که ماهیت هریک از این طرح‌ها می‌تواند بر ماهیت طرح «نحوه تأسیس و اداره صندوق‌های قرض‌الحسنه» تأثیر بگذارند، بهتر است هر سه این طرح‌ها در یک مجموعه مورد توجه و بررسی قرار گیرند، زیرا در غیر این صورت ممکن است پیشنهادات متضاد یا احیاناً متناقض هم باشند. ضمناً باید توجه شود در حالی که در کشور ما فعالیت گسترده‌ای در نظام بانکی با عنوان جذب سپرده قرض‌الحسنه و اعطای وام از محل منابع قرض‌الحسنه در جریان است نمی‌توان بدون توجه به آن آیین‌نامه، یا طرح قانونی جداگانه‌ای برای صندق‌های قرض‌الحسنه غیربانکی تدوین نمود. شواهد و سوابق نشان می‌دهد که این اقدام بارها توسط مراجع مختلف انجام گرفته اما بی‌سرانجام رها شده است. از این رو پیشنهاد می‌شود هر سه طرح فوق‌الذکر یکجا و هماهنگ با هم تهیه شود، زیرا در طرح پیشنهادی فعلی نکات مبهم بسیاری وجود دارد که برای پاسخ به آن‌ها باید به نتایج حاصل از دو طرح دیگر مراجعه کرد با وجود این

در صورتی که طرح جامع نظام بانکی مورد موافقت نباشد، نتایج و پیشنهادات خاصی را چنان‌چه ذکر خواهد شد، می‌توان عنوان کرد.

جمع‌بندي

آنچه که از نظرات ارائه شده توسط سازمان‌ها و کارشناسان استنباط می‌شود، این است که تقریباً تمامی آن‌ها در نکات ذیل اتفاق نظر دارند:

ـ صندوق‌های قرض‌الحسنه براساس سنت قرض‌الحسنه و فی‌سبیل‌الله فعالیت می‌کنند.

ـ بانک مرکزی باید مرجع بررسی صلاحیت و صدور مجوز باشد.

ـ نظارت بر عملکرد صندوق‌های قرض‌الحسنه وجود داشته باشد.

ـ ارکان صندوق، متشکل از هیأت مؤسس، هیأت امنا، هیأت مدیره، مدیر عامل بازرس یا بازرسان باشد.

همچنین درخصوص موارد ذیل اختلاف‌نظر وجود دارد.

ـ در رابطه با ذخیره قانونی و ذخایر احتیاطی نظرات مختلفی ارائه شده است.

ـ بعضی از صندوق‌ها خواهان مستثنی شدن از این طرح شده‌اند نظیر صندوق پس‌انداز و قرض‌الحسنه انصارالمجاهدین.

ـ همچنین در ارتباط با پرداخت انواع تسهیلات، پرداخت سود و افتتاح شعبه نظراتی مغایر با مواد طرح ارائه شده است.

لذا با عنایت به مراتب بالا می‌توان دریافت که نقطه‌نظرات مختلفی درخصوص نحوه تأسیس و اداره صندوق‌های قرض‌الحسنه وجود دارد که باید به دقت مورد توجه و بررسی قرار گیرند.

پیوست

سوابق

آیین‌نامه اصلاحی ثبت تشکیلات و مؤسسات غیرتجاری نظر به مواد (۵۸۴) و (۵۸۵) قانون تجارت مصوب ۱۳ اردیبهشت ۱۳۱۱ مقرر می‌دارد:

مقدمه

ماده (۱)

مقصود از تشکیلات و مؤسسات غیرتجاری مذکور در ماده (۵۸۴) قانون تجارت کلیه تشکیلات و مؤسساتی است که برای مقاصد غیرتجاری از قبیل امور علمی یا ادبی یا امور خیریه و امثال آن تشکیل می‌شود اعم از آن‌که مؤسسین و تشکیل‌دهندگان قصد انتفاع داشته یا نداشته باشند.

تبصره ـ تشکیلات و مؤسسات مزبور می‌توانند عناوینی از قبیل انجمن، کانون یا بنگاه و امثال آن اختیار نمایند ولی اتخاذ عناوینی که اختصاص به تشکیلات دولتی و کشوری دارد از طرف مؤسسات مزبور ممکن نخواهد بود.

ماده (۲)

تشکیلات و مؤسسه مزبور از لحاظ انطباق با مقررات این آیین‌نامه به دو قسمت تقسیم می‌شوند:

الف) مؤسساتی که مقصود از تشکیل آن جلب منافع و تقسیم آن بین اعضای خود نباشد.

ب) مؤسساتی که مقصود از تشکیل آن ممکن است جلب منافع مادی و تقسیم منابع مزبور بین اعضای خود یا غیر باشد (مانند کانون‌های فنی و حقوقی و غیره).

ماده (۳)

ثبت تشکیلات و مؤسسات مزبور در تهران در اداره ثبت شرکت‌ها و در شهرستان‌ها در اداره ثبت مرکز اصلی آن به‌عمل خواهد آمد.

تبصره ـ ثبت مؤسسات و تشکیلات غیرتجاری که در خارج از کشور به ثبت رسیده است فقط در تهران در اداره ثبت شرکت‌ها به‌عمل خواهد آمد.

ماده (۴)

مؤسسات و تشکیلات غیرتجاری خارجی ثبت نشده که در ایران دارای فعالیت هستند موظف می‌باشند از تاریخ تصویب این آیین‌نامه ظرف دو ماه طبق مقررات مربوطه تقاضای ثبت نمایند.

فصل اول ـ در تسلیم اظهارنامه و ثبت مجامع و مؤسسات غیرتجارتي

ماده (۵)

اظهارنامه ثبت تشکیلات و مؤسسات مزبور باید در دو نسخه به زبان فارسی تنظیم شده و دارای تاریخ و امضا و حاوی نکات ذیل باشد:

الف) اسم و اقامتگاه و تابعیت و موضوع مؤسسه و مراکز شعب آن.

ب) اسم و اقامتگاه و شهرت اشخاصی که برای اداره کردن مؤسسات و تشکیلات، معین شده‌اند.

ج) اسم و اقامتگاه و تابعیت وکیل در صورتی‌که اظهارنامه به‌وسیله وکیل تنظیم شده باشد.

د) تاریخ ثبت، محل و شماره ثبت و نام کشوری که مؤسسه در آن به ثبت رسیده، در صورتی که مؤسسات یا تشکیلات مذکور در خارج از ایران به‌ثبت رسیده باشد.

هـ) تعیین ضمایم اظهارنامه.

ماده (۶)

اظهارنامه باید دارای ضمایم زیر باشد:

الف) نسخه اصلی یا رونوشت وکالتنامه در صورتی که تقاضا توسط وکیل ارائه داده شده باشد.

ب) رونوشت گواهی شده تصدیق کشوری که مؤسسات یا تشکیلات مزبور در آن‌جا به ثبت رسیده به انضمام ترجمه مصدق آن به فارسی.

ج) دو نسخه اساسنامه و دو نسخه ترجمه مصدق آن در صورتی که اصل اساسنامه به زبان خارجی باشد.

د) دو نسخه صورت جلسه مجمع عمومی مبنی بر انتخاب هیأت مدیره و معرفی کسانی که حق امضا دارند.

هـ) یک نسخه اجاره‌نامه حاصله از شهربانی در صورتی که موضوع ثبت طبق مدلول ردیف (الف) از ماده به این آیین‌نامه باشد.

و) رسیده پرداخت حق‌الثبت.

ماده (۷)

در صورتی که ظرف ۵ روز بعد از وصول اظهارنامه معلوم گردد که تقاضای ثبت دارای نواقصی می‌باشد دفتر اداره ثبت شرکت‌ها به متقاضی اخطار می‌کند که نواقص را ظرف مدت ۱۵ روز رفع کند و چنان‌چه ظرف مدت مذکور اقدامی برای رفع نواقص نکند یا اصولاً تقاضای ثبت غیر قابل قبول باشد رئیس اداره ثبت شرکت‌ها اقدام به رد آن خواهد کرد در شهرستان‌ها این اقدام برعهده اداره ثبت می‌باشد.

ماده (۸)

در صورتی که تقاضای ثبت قبول شود مراتب در دفتر خصوصی ثبت و ورقه حاکی از تصدیق ثبت به تقاضا کننده داده می‌شود و خلاصه آن نیز به خرج متقاضی در روزنامه رسمی و یکی از

روزنامه‌های کثیرالانتشار برای اطلاع عموم منتشر خواهد گردید.

ماده (۹)

مؤسسات و تشکیلات مذکور باید کلیه تغییراتی که در مواد اساسنامه یا اشخاصی که حق امضا دارند یا اقامتگاه قانونی آن‌ها پیدا می‌شود ظرف یک ماه به اداره ثبت شرکت‌ها اطلاع دهند و مادام که اطلاع نداده‌اند استناد به آن تغییرات در مقابل اشخاص ثالث معتبر نخواهد بود.

فصل دوم ـ در انحلال تشکیلات و مؤسسات غیرتجاري

ماده (۱۰)

در صورت انحلال مؤسسات و تشکیلات مذکور در این آیین‌نامه هر گاه انحلال اختیاری باشد تصفیه امور آن توسط مدیر یا مدیران آن بر طبق شرایط مقرر در اساسنامه به عمل می‌آید و در صورتی که در اساسنامه متصدی امر تصفیه و ترتیب آن معین نشده باشد مجمع عمومی باید در موقع تصمیم به انحلال یک نفر را برای تصفیه انتخاب کرده و حدود اختیارات او را معین کند.

ماده (۱۱)

در صورتی که مؤسسه به‌موجب حکم محکمه منحل گردد و در اساسنامه متصدی امور تصفیه معین نشده باشد محکمه در ضمن حکم انحلال یک نفر را برای تصفیه معین می‌کند و در این قبیل موارد تصفیه امور مربوط بر طبق تجارت و تصفیه امور شرکت‌ها خواهد بود.

فصل سوم ـ حق‌الثبت تشکیلات و مؤسسات غیرتجاري

ماده (۱۲)

حق‌الثبت تشکیلات و مؤسسات غیرتجارتی مطابق تعرفه ذیل خواهد بود:

الف) تشکیلات و مؤسساتی که هیچ عایدی ندارند: ۱۵۰۰ ریال

ب) تشکیلات و مؤسساتی که دارایی آن‌ها به‌موجب اساسنامه یک میلیون ریال یا کم‌تر باشد: ۱۵۰۰ ریال

ج) مؤسساتی که دارایی آن‌ها از یک میلیون ریال زیادتر باشد: ۳۰۰۰ ریال

ماده (۱۳)

برای ثبت هر تغییری نصف حق‌الثبت اولیه دریافت و سایر مقررات این آیین‌نامه رعایت خواهد شد.

تبصره- بر کلیه حقوقی که به موجب این آیین‌نامه دریافت می‌شود صدی بیست و پنج؛ براساس موضوع ماده (۱۳۵) قانون ثبت اسناد و املاک علاوه می‌گردد.

ماده (۱۴)

این آیین‌نامه پس از ده روز از تاریخ انتشار در روزنامه رسمی کشور قابل اجرا خواهد بود و آیین‌نامه شماره ۱۵۴۰۹ مورخ ۲۰ مرداد ۱۳۱۵ فسخ می‌شود.

شناسنامه گزارش	شماره مسلسل: ۷۳۱۸

عنوان گزارش: اظهارنظر کارشناسی درباره طرح: «نحوه تأسیس و اداره صندوق‌های قرض‌الحسنه» (نظرات کارشناسان، نهادها و مؤسسات)

نام دفتر: مطالعات اقتصادی (دفتر اصلی)، مطالعات حقوقی (دفتر فرعی)

تهیه و تنظیم: صمد عزیزنژاد (دفتر اقتصادی)

ناظر علمي: دکتر سید ابراهیم بیضایی (دفتر مطالعات اقتصادی)، دکتر همایون حبیبی (دفتر مطالعات حقوقی)

متقاضي: کمیسیون اقتصادی

ویراستار: ــ

واژه‌هاي کلیدي و معادل انگلیسي آن‌ها:

۱. صندوق (Fund)

۲. پس‌انداز (Saving)

۳. وام (Loan)

۴. وام قرض‌الحسنه (بدون بهره) (Free Interest Rate Loan)

۵. مؤسسه (Institution)

۶. سپرده (Deposit)

منابع و مآخذ تهیه گزارش:

۱. طرح نحوه تأسیس و اداره صندوق‌های قرض‌الحسنه.

۲. فصلنامه بانک صادرات ایران، زمستان ۱۳۸۳، شماره ۳۱، ص ۲۱.

۳. حشمتی، حسین، بانک در اسلام، دانشنامه جهان اسلام، تهران ۱۳۷۴، ص ۴۸.

۴. موسویان، سیدعباس، طرحی برای ساماندهی صندوق‌ها و مؤسسه‌های قرض‌الحسنه سال ۱۳۸۳، ص ۶-۸.

۵. گزارش رئیس گروه بازرسی بانک‌ها و صندوق‌های قرض‌الحسنه بانک مرکزی، روزنامه جام جم، ۱۳۸۳/۳/۲۵، ص ۸-۱۰.